

ΟΙ ΚΑΤΑ ΣΑΡΚΑ ΠΡΟΠΑΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Υ Π Ο

ΜΑΡΚΟΥ Α. ΣΙΩΤΟΥ

Όμ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

1. ΟΙ ΠΡΟΦΗΤΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΣΑΡΚΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΜΕΣΣΙΟΥ.

Ἡ πανανθρωπίνη προσδοκία περὶ τῆς ἐμφανίσεως ἑνὸς θεοῦ λυτρωτοῦ ὡς εἰδικοῦ πρὸς τοῦτο ἀπεσταλμένου τοῦ Θεοῦ, πρὸς σωτηρίαν πάντων, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης προεῖπεν¹, ὑπῆρξε τὸ διαρκές καὶ τὸ πλέον ἔντονον θρησκευτικὸν βίωμα τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τῶν Ἰσραηλιτῶν. Οἱ Προφῆται τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης διελάλουν ἀπὸ τὰ βᾶθη τῶν αἰώνων πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίου, κατὰ τὸν κατηγορηματικώτερον τρόπον. Οὕτως ἐξέτρεphen ὁ λαὸς οὗτος τὴν ἰδέαν τῆς μεσσιακῆς λυτρώσεώς του ἀπὸ τῶν παντοίων δεινῶν, ὡς τὸ γλυκύτερον καὶ πλέον ἐλπιδοφόρον ὄραμα (Ἰων. 4,25-26). Οἱ περισσότεροι μάλιστα τῶν Προφητῶν προέβαλλον τὰς περὶ τοῦ Μεσσίου ἐνοράσεις των πέρα τῶν βασικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς θείας ὑποστάσεως καὶ προελεύσεώς του, ἀκόμη καὶ ἐπὶ πολλῶν λεπτομερειῶν τῆς ἐπιγείου ζωῆς καὶ δράσεώς του, ὥστε νὰ καθίσταται οὕτως εὐκολος καὶ ἀσφαλὴς ἡ ἀναγνώρισίς του ὑπὸ πάντων τῶν πνευματικῶς ἐλευθέρων καὶ μὴ προκατειλημμένων Ἰουδαίων.

Συμφώνως πρὸς τὰς θεοπνεύστους ταύτας ἀποκαλύψεις τῶν Προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, βασικὸν γνῶρισμα τοῦ Μεσσίου θὰ ᾔτο ἡ καταγωγή του ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ βασιλέως Δαυὶδ. Ζῶντος ἔτι τοῦ Δαυὶδ ἐδόθησαν δύο, αἱ πρῶται, σχετικαὶ πληροφορίαι. Ἡ πρώτη τούτων ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν βασιλέα Σαούλ. Δι' αὐτῆς ὁ Σαούλ ἐπληροφορήθη ὑπὸ τοῦ Προφήτου Σαμουὴλ, ὅτι ἐξέπεσε τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἐφ' ἐξῆς μετατίθεται τὸ θεόσδοτον ἀξίωμα τῆς βασιλείας τοῦ περιουσίου λαοῦ εἰς τὸν ποιμενόπαιδα Δαυὶδ (1 Βασιλ. 13,14). Ἡ δευτέρα σχετικὴ πληροφορία ἀφορᾷ εἰς τὴν κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἐνημέρωσιν τοῦ Δαυὶδ ὑπὸ τοῦ Προφήτου Νάθαν, περὶ τῆς

1. "Ορα Πλάτωνος, Ἀπολογία Σωκράτους 31Α": «...εἴτα τὸν λοιπὸν βίον καθεύδοντες διατελοῖτε ἂν, εἰ μὴ ἄλλον ὁ Θεὸς ὑμῖν ἐπιπέμψειεν κηδόμενος ὑμῶν».

εἰς αὐτὸν μεταβιβάσεως τοῦ ἀξιώματος τῆς βασιλείας, μάλιστα δὲ περὶ τῆς ἐκ τῶν ἀπογόνων του προελεύσεως βασιλέως ἀδιαδόχου καὶ αἰωνίου (2 Βασιλ. 7,4-16). Ἡ συνέχεια τοῦ παρόντος χωρίου προσλαμβάνει ἰδιαίτεραν ἀξίαν ὡς πρὸς τὴν θεῖαν ἐνσάρκωσιν τοῦ Μεσσίου, δι' ὧσων λέγονται σχετικῶς εἰς τοὺς στίχους 12-16: «Καὶ ἔσται ἐὰν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι σου καὶ κοιμηθῇσῃ μετὰ τῶν πατέρων σου, καὶ ἀναστήσω τὸ σπέρμα σου μετὰ σέ, ὃς ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου², καὶ ἐτοιμάσω τὴν βασιλείαν αὐτοῦ· αὐτὸς οἰκοδομήσει μοι οἶκον τῷ ὀνόματί μου καὶ ἀνορθώσω τὸν θρόνον αὐτοῦ ἕως εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς Πατέρα καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν³· καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἡ ἀδικία αὐτοῦ, καὶ ἐλέγξω αὐτὸν ἐν ῥάβδῳ ἀνδρῶν καὶ ἐν ἀφαῖς υἱῶν ἀνθρώπων· τὸ δὲ ἔλεός μου οὐκ ἀποστήσω ἀπ' αὐτοῦ, καθὼς ἀπέστησα ἀπ' ὧν ἀπέστησα ἐκ προσώπου μου. Καὶ πιστωθήσεται ὁ οἶκος αὐτοῦ καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἕως αἰῶνος ἐνώπιον ἐμοῦ, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ἔσται ἀνωρθωμένος εἰς τὸν αἰῶνα». Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Προφήτου Νάθαν πρὸς τὸν Δαυὶδ κατενοήθησαν ὀρθῶς ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἑνορκος καὶ ἀμετάθετος διαβεβαίωσις τοῦ Θεοῦ⁴. Διὰ τῶν λόγων τούτων ὑποδηλοῦται σαφῶς ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπίνης καὶ ἡ θεῖα φύσις τοῦ Μεσσίου (Πρβλ. Ρωμ. 1,3-4). Ὁ Προφήτης Ἡσαΐας βλέπει εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Μεσσίου, τοῦ ἀπογόνου τοῦ Ἰεσσαί, πατρὸς τοῦ Δαυὶδ, σαρκούμενον ἄνθρωπον, πεποικισμένον διὰ ἰδιωμάτων θεϊκῶν. «Ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαὶ καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀναβήσεται καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας» (Ἡσ. 11,1-2)⁵. Ἡ καθαρὰ χριστολογικὴ ἔννοια τοῦ χωρίου τούτου γίνεται περισσότερον σαφὴς διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Προφήτου διαγγελλομένων· «Ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν ... ἤξει καὶ σώσει ἡμᾶς» (35,4). «Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν... καὶ ὀφθήσεται ἡ δόξα Κυρίου, καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ» (40,3-5). Κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον (1,22-23), τὸ χωρίον τοῦ Ἡσαΐου 7,14· «διὰ τοῦτο δώσει Κύριος αὐτὸς ἡμῖν σημεῖον. Ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἑμμανουήλ» εἶναι κατ' ἐξοχὴν χριστολογικόν.

Ἡ διδασκαλία τῆς Καινῆς Διαθήκης περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ

2. Ἡ ἔκφρασις «ἐκ τῆς κοιλίας σου» χρησιμοποιεῖται ἐνταῦθα ἀντὶ τῆς συνήθους «ἐκ τοῦ σπέρματος σου» πρὸς δῆλωσιν, κατὰ τοὺς ἐρμηνευτὰς τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἀσπόρου συλλήψεως τοῦ Μεσσίου ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, τῆς κατὰ σάρκα ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Δαυὶδ καταγομένης (πρβλ. Ψαλ. 131,11).

3. Πρβλ. Ἐβρ. 1,5. 5,5. Πράξ. 13,33. Ψαλμ. 2,7.

4. Ὅρα Ψαλμ. 88,4. 109,4. 131,11. Ὅρα καὶ προσευχὴν τοῦ Δαυὶδ ἐν 2 Βασιλ. 7,18-29. Πρβλ. Ἐβρ. 7,21.

5. Πρβλ. Ἀποκ. 22,16: «Ἐγὼ εἰμὶ ἡ ρίζα καὶ τὸ γένος Δαυὶδ».

καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μεσσίου ἐδράζεται εἰς τὰς περὶ αὐτοῦ Προφητείας τοῦ Μωυσέως, τοῦ Δαυὶδ καὶ τῶν ἄλλων Προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Σχετικὰ εἶναι τὰ χωρία Ἐξόδου 25,8, Λευιτικοῦ 26,11-12, Δευτερονομίου 4,7-8, Ψαλμοῦ 2,7-9, Μιχαίου 5,2, Ζαχαρίου 8,3 καὶ 7,9,9, Μαλαχίου 3,1, Ἰεζεκιήλ 34,23-24 καὶ 37,29-28. Πάντα τὰ χωρία τοῦτα ἡρμηνεύθησαν χριστολογικῶς ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πρὸ αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἀρχιερέων, τῶν Γραμματέων, καὶ αὐτοῦ τοῦ Συνεδρίου τῶν Ἰουδαίων, ὡς καὶ ὑπὸ πάντων τῶν Ραββίνων. Οὗτοι πάντες ἐδέχοντο ἐξαγγελομένην διὰ τῶν χωρίων τούτων τὴν ἑνσαρκον παρουσίαν ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ⁶. Αὐτοὶ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Γραμματεῖς ἐρωτηθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἡρώδου «ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται» ἀπαντοῦν· «ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας» (Μτθ. 2,4-5. Πρβλ. Ἰω. 7,42)⁷. Οὗτοι διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐδίδασκον τοὺς Ἰσραηλίτας «ὅτι ὁ Χριστὸς υἱὸς Δαυὶδ ἐστίν» (Μτθ. 12,35. Πράξ. 2,34-36). Καὶ αὐτὸς ὁ ἀπλοῦς λαὸς εἶναι πεπεισμένος περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ Μεσσίου ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Δαυὶδ⁸. Ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς παρουσιάζεται ἡ κατ' ὄναρ προσφώνησις τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου τοῦ Θεοῦ· «Ἰωσήφ, υἱὸς Δαυὶδ, μὴ φοβηθεὶς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναικά σου» (Μτθ. 1,20)⁹. Ἡ προσφώνησις αὕτη ἀναντιρρήτως προέβαλεν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ τὰς περὶ τοῦ Μεσσίου, ὡς ἀπογόνου τοῦ Δαυὶδ, προσδοκίας πάντων τῶν ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ καταγομένων Ἰσραηλιτῶν¹⁰. Κατ' ἐξοχὴν οὗτοι πάντες ἐτήρουν ἰδίους γενεαλογικοὺς καταλόγους τῶν κατὰ σάρκα προπατόρων των, πρὸς εὐχερῇ ἀπόδειξιν τῆς βασι-

6. "Ορα Μτθ. 26,63: «Καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Πρβλ. Μρ. 14,61-62. Λκ. 22,67. Ἰω. 10,24. Καὶ αἱ μεσσιανικαὶ ἐκφράσεις «Υἱὸς Θεοῦ», «Παῖς Κυρίου» (Ἦσ. 52,13) «Υἱὸς Δαυὶδ» καὶ «Υἱὸς ἀνθρώπου» (Δαν. 7,13-14, πρβλ. Ψαλμ. 79,17. Γαλ. 4,4. Φιλίπ. 2,6-11. Ἰω. 1,14. 1 Ἰω. 4,2-3· 9· 15. 2 Ἰω. 7) ἀναφέρονται εἰς τὴν θεῖαν ἐνσάρκωσιν. Πρβλ. Μ. Ἀθανασίου, Κατὰ Ἀρειανῶν Α', 59. Migne E.Π. 26, 133=ΒΕΠΕΣ 30, 172, 16-173,26: Ἀποσπάσματα ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ψαλμῶν, Migne E.Π. 27, 586C.

7. Πρβλ. Ἰουστίνου, Διάλογος πρὸς Τρύφωνα 78,1.

8. "Ορα Μτθ. 9,27: «Ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαυὶδ». Πρβλ. 12,23. 15,22. 20,30. 21, 9-15. Μρ. 10,47-48. Λκ. 18,38-39. Ἰουστίνου, ἐνθ' ἀν. 43,1. 45,4. 120,2. Πρωτευαγγέλιον Ἰακώβου 10,1. "Ορα καὶ Joachim Jeremias, Jerusalem zur Zeit Jesu, 2. Aufl., Göttingen 1958 II, 162.

9. "Ορα J. Jeremias ἐνθ' ἀν. II, 240 ἐξ. Ἐνταῦθα καταδεικνύεται ἐκ τῶν πραγμάτων ἡ ὀρθὴ χρῆσις τῆς ἐκφράσεως «τὴν γυναικά σου», προκειμένου περὶ τῆς μνηστῆς. Περὶ τῆς μνηστείας γενικώτερον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅρα αὐτόθι II, 238-241.

10. Πρβλ. Ἰππολύτου Ὁμβρίου, Σύνταγμα χρονολογικὸν VIII, 1, ἐκδ. Franz Diekamp, Hippolytos von Theben, Texte und Untersuchungen, Münster i. W. 1898, 36. Migne E.Π. 117,1041 B.-C. Αὐτόθι ριη': «Τίνες οἱ ἐκ τοῦ

λικῆς καταγωγῆς των¹¹. Ἡ πίστις εἰς τὴν προέλευσιν τοῦ Μεσσίου ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Δαυὶδ εἶχεν ἐπεκταθῆ καὶ εἰς τοὺς ἐκτὸς τῆς Παλαιστίνης ὁμοῦς λαούς, ὡς τοῦτο γίνεται δῆλον ἐκ τῆς πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν πρόσφω- νήσεως τῆς Χαναναίας γυναικὸς (Μτθ. 15,22). Αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὠνόμαζεν ἑαυτὸν «ὡ ἰ δ ν Δ α υ ἰ δ» (Μτθ. 22,41-45, Μρ. 12,35-37, Λκ. 20,41-44). Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἀναφερόμενος εἰς τὰς περὶ τοῦ Μεσσίου μαρτυρίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης λέγει: «Οὐχ ἡ Γραφὴ εἶπεν ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυὶδ καὶ ἀπὸ Βηθλεέμ, τῆς κώμης ὅπου ἦν Δαυὶδ, ὁ Χριστὸς ἔρ- χεται;» (Ἰω. 7,42). Τὴν προσωπικὴν πίστιν τῶν Εὐαγγελιστῶν Ματθαίου καὶ Λουκᾶ εἰς τὴν προέλευσιν κατὰ σάρκα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ τῶν ἀπο- γόνων τοῦ Δαυὶδ ἐκφράζουν καὶ τὰ χωρία Μτθ. 1,1-17 καὶ Λκ. 2,4¹². Καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρεται εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην, τὴν ὁποίαν καὶ ἀπο- δέχεται πλήρως (Ρωμ. 1,2-3. 2 Τιμ. 2,8 κλπ.).

Συμφώνως πρὸς τὰ ἤδη ἐκτεθέντα γίνεται σαφές, ὅτι ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ βασιλέως Δαυὶδ, νόμῳ μὲν διὰ τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ, φύσει δὲ ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου¹³.

Δαυὶδ βασιλεῖς ἐκβλητοὶ ἐκ τῆς τοῦ Σωτῆρος γενεαλογίας γεγόνاسι καὶ διατί, Migne E.II. 106, 121. Ἰωσήπου Χριστιανοῦ, Ὑπομνηστικὸν κεφ. 1. Migne E.II. 106, 16-18.

11. Πρβλ. Λκ. 1,32. Ἐνταῦθα ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριὴλ λέγει πρὸς τὴν Θεοτόκον ὅτι ὁ μέλλων νὰ γεννηθῇ ἐξ αὐτῆς «ἔσται μέγας καὶ υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται, καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ».

12. Ὁ ἀπολογητὴς Ἰ ο υ σ τ ῖ ν ο ς (Διαλ. 78,4) ἀναφερόμενος εἰς τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Λουκᾶ χρησιμοποιεῖ τὴν ἑκφρασιν «ἀπὸ γὰρ τῆς κατοικούσης τὴν γῆν ἐκείνην φυλῆς Ἰούδα τὸ γένος ἦν», ἀντὶ τῆς εὐαγγελικῆς «ἐξ οἴκου καὶ πατρὶδος Δαυὶδ», διότι οὗτος προ- φανῶς γνωρίζει καὶ τῆς Θεοτόκου τὴν προέλευσιν ἐκ τῶν αὐτῶν προγόνων.

13. Ὁ Ἐ φ ρ α ἰ μ ὁ Σ ὕ ρ ο ς προβάλλει εἰς τὸ ὑπόμνημά του εἰς τὸ «Διατεσσάρων Εὐαγγέλιον» πάσας τὰς μαρτυρίας περὶ τῆς ἐκ τοῦ οἴκου Δαυὶδ καταγωγῆς τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ. Ὅρα ἐκδ. τῆς ἀρμενικῆς μεταφράσεως ὑπὸ τῶν Μελχιταριστῶν, Venedig 1836, 17 καὶ ὑπὸ τῶν Aucher - Moesinger, 1876, σ.16. Πρβλ. Walter Bauer, Das Leben Jesu im apostolischen Zeitalter der neutestamentlichen Apocryphen, Tübingen 1901, 4 ὑποσ. 2.

2. Η ΚΑΤΑ ΣΑΡΚΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

Παρά τὰς πολλὰς καὶ σαφεῖς ἀγιογραφικὰς μαρτυρίας περὶ τῆς βασιλικῆς ἅμα δὲ καὶ τῆς θείας προελεύσεως τοῦ Μεσσίου, ἡ καθημερινὴ ἐπὶ 33 ἔτη ἀναστροφή τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς τελείου ἀνθρώπου, μετὰ τῶν συγγενῶν, τῶν Μαθητῶν, καὶ τῶν συμπολιτῶν του, καθίστα δύσκολον τὴν κατανόησιν ὑπὸ τῶν τότε Ἰουδαίων τοῦ μυστηρίου τῆς ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ θείας ἐνανθρωπήσεως. Οὕτω παρουσιάζουν καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ Εὐαγγέλια, οὐ μόνον τοὺς ἐπισήμους ἄρχοντας καὶ ἐκπροσώπους τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐξ Ἰησοῦ ἐνίστε καὶ αὐτὰ τὰ πρόσωπα τοῦ ἐγγυτέρου οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀντιδρῶντα εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Μεσσίου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀπὸ τῆς Ναζαρετ Ἰησοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ τέκτονος Ἰωσήφ καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μαρίας.

Ἄλλωστε οἱ τότε σφζόμενοι ἐλλιπεῖς γενεαλογικοὶ κατάλογοι, οἱ ὅποιοι εἶχον καθιερωθῇ, ὅχι μόνον διὰ τὴν διάκρισιν τῶν φυλῶν καὶ τῶν γενῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐν καιρῷ ἀναγνώρισιν τοῦ Μεσσίου, ὡς ἤδη προελέχθη, παρεῖχον τὰς πολλὰς διακλαδώσεις τῶν ἀπογόνων τοῦ Δαυὶδ, ὥστε νὰ προέχῃ ἡ παρουσίαις τοῦ Μεσσίου, διὰ τὴν ἀξιοποίησιν αὐτῶν, πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἀπὸ τοῦ Δαυὶδ βασιλικῆς καταγωγῆς του¹⁴. "Ὅθεν προεῖχεν ἡ ἐμφάνισις τοῦ Μεσσίου ἐν μέσῳ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ. Ἡ ἀναγνώρισις δὲ αὐτοῦ δὲν ἦτο μόνον θέμα τῆς πλήρους ἐφαρμογῆς ἐπ' αὐτοῦ τῶν προφητειῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον τούτου ἦτο θέμα τῆς πρὸς αὐτὸν πνευματικῆς συγγενείας καὶ τῆς ἀπροκαταλήπτου διαθέσεως πάντων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι θὰ εἶχον τὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν εἰς τὸ θελημα τοῦ Θεοῦ, ἄνευ οἰασδῆποτε ἐπιφυλάξεως ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἀποκλύψεως αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Μεσσίου (Πρβλ. Μρ. 3,34-35. Λκ.

14. Κατὰ τὸν J. J e r e m i a s (μν. ἔργ. II, 145), τὸν ἀληθῆ «Ἰσραὴλ» συνιστοῦν μόνον οἱ καθορόαιμοι Ἑβραῖοι, οἱ δὲ γενεαλογικοὶ κατάλογοι τῶν βιβλίων "Εσδρα, Νεεμίου καὶ 1 Παραλειπομένων (ἰδίᾳ τῶν κεφ. 1-9) ἐκφράζουν προσπάθειαν καταγραφῆς τῶν τότε ἀπογόνων ἐκάστης τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ, ὡς καὶ τὴν περὶ Ἰσραηλιτῶν ἀντίληψιν τῆς μεταιχμαλωσιακῆς ἐποχῆς. Πρβλ. αὐτόθι II, 174, ἐνθα ὑπογραμμίζεται ἡ ἀγωνιώδης προσπάθεια τῶν τότε Ἑβραίων πρὸς διατήρησιν τῆς καθαρότητος τοῦ αἵματος τῶν ἀπογόνων των, ὅχι μόνον διὰ τὴν διασφάλισιν τῆς κοινωνικῆς τάξεως ἐκάστου ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συμμετοχὴν των εἰς τὴν μεσσιανικὴν σωτηρίαν. «Nur die rein-israelitischen Familien konnten des Anteils am messianischen Heil sicher sein» (αὐτόθι II, 173).

8,21 και 11,28). Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς αἱ περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς Μεσσίου ἀντιλήψεις τῶν Ἰουδαίων παρουσιάζοντο διάφοροι καὶ ἀντιφατικοί.

Ἐνταῦθα πάντως προσλαμβάνουν ὅλως ἰδιαιτέραν ἀξίαν αἱ πληροφορίες τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐπὶ τῶν προσωπικῶν σχέσεων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς κατὰ σάρκα συγγενεῖς του. Αἱ πληροφορίες αὗται εἶναι δυστυχῶς οὐ μόνον ὀλίγαι, ἀλλὰ καὶ ἀσαφεῖς. Διὰ τοῦτο καὶ προσβλήθησαν ἐνωρίτατα πολλὰ ἐπ' αὐτῶν ἐρωτηματικά, ἀνέκυψαν δὲ ἐκ τούτων ἱκανὰ καὶ δυσεπίλυτα προβλήματα. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἠϋξήθησαν καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ β' μ.Χ. αἰῶνος, ὅτε δηλαδὴ ἐξέλιπον τὰ πρόσωπα τοῦ στενοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Μαθητῶν του, ὡς καὶ ἡ ἄχρι τότε ζῶσα εὐρύτερον προφορικῇ ἱστορικῇ παράδοσιν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας περὶ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν τοῦ Κυρίου. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην κατέστησε σοβαρωτέραν ἡ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ β' αἰῶνος παρουσιασθεῖσα παρερμηνεία τῶν σχετικῶν ἐκφράσεων τῶν Εὐαγγελίων, ἡ ὑπαγορευθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀχαλινώτου φαντασίας ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ὅλως αὐθαιρέτως καὶ ἀβασίμως συνεπλήρουν ὅλα τὰ κενὰ τῶν γραπτῶν πληροφοριῶν τῆς πραγματικῆς ἱστορικῆς παραδόσεως, ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν ἀπλὴν περιέργειαν τῶν πολλῶν, ἡ ἀκόμη καὶ πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἀντικλησιαστικῶν προθέσεων, ὡς συνέβαινε προκειμένου περὶ τῶν προθέσεων τῶν συντακτῶν ἰδίᾳ τῶν ψευδεπιγράφων καὶ ἀποκρύφων Εὐαγγελίων.

Ὑπογραμμίζεται ἐνταῦθα ἡ σημασία α) τῆς ἐλλείψεως βασικῶν πληροφοριῶν ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν Εὐαγγελίων, ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν συγγενείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τὰ διάφορα πρόσωπα τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντός του καὶ β) τοῦ περιστατικοῦ χαρακτῆρος τῶν ὧσιν ἀναφέρονται ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα ταῦτα πρέπει νὰ ἐκτιμηθοῦν οὐχὶ ἀρνητικῶς, ἀλλ' ὡς τὸ ἀκαταμάχητον argumentum e silentio ὑπὲρ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας ἐπὶ τῆς κατὰ σάρκα συγγενείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' ἑνὸς ἐκάστου τῶν οἰκείων αὐτοῦ, ὡς ταύτην ἐδέχετο ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἀποστολικῶν χρόνων. Οὐδεμία χωρεῖ ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ θετὸς πατὴρ του, ὁ μνήστωρ Ἰωσήφ, καὶ ἡ μήτηρ του Μαρία ἡ Θεοτόκος, ἀκόμη καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ σάρκα συγγενεῖς του, καὶ οἱ Μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐγνώριζον καλῶς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν βαθμὸν τῆς μεταξὺ τούτων ὑπαρχούσης συγγενείας. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς τέλειος ἄνθρωπος εἵχεν, ὡς πάντες οἱ ἄνθρωποι, τοὺς ἀνιόντας καὶ τοὺς ἐκ τοῦ πλαγίου κατὰ σάρκα συγγενεῖς του.

Πᾶν ὅ,τι παραλείπεται εἰς τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης περὶ τῆς πραγματικῆς κατὰ σάρκα συγγενείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν μνήστορα Ἰωσήφ, πρὸς τὰ τέκνα αὐτοῦ, τοὺς ὀνομαζομένους δηλαδὴ ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πρὸς τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην καὶ τοὺς γονεῖς του, πρὸς τὰς οἰκογενείας τοῦ Κλωπᾶ καὶ τοῦ Ζεβεδαίου, ἦτο φυσικὸν νὰ γίνῃ εὐ-

ρύτατα γνωστόν, μετὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, ὑπὸ τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν αὐτοῦ, καθόσον ἡ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀκριβὴς γνῶσις τῆς πραγματικῆς ἀληθείας ἀπετέλει βασικώτατον στοιχεῖον διὰ τὴν ὑπόστασιν τῆς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναπτυσσομένης Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔργου αὐτῆς. Τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὐθὺς μετὰ τὴν Ἀνάστασιν του καὶ τὰ γεγονότα τῆς Πεντηκοστῆς, ἀπησχόλει ὅλον ἐν καὶ περισσώτερον τὴν σκέψιν καὶ τὴν συνειδησιν πάντων τῶν Χριστιανῶν. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, αὐξάνομενος ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν κατὰ χιλιάδας, ἔδιδε διαρκῶς ἀφορμὰς εἰς τοὺς ὑπευθύνους τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας νὰ παρέχουν εἰς πάντας τὰς πληροφορίας των ἐπὶ παντὸς πράγματος, ἀσφαλῶς δὲ καὶ περὶ τοῦ εἴδους καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς κατὰ σάρκα συγγενείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὅλων τῶν προσώπων τοῦ στενοτέρου οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντός του. Ἀσφαλῶς δὲ ἀπετέλει κοινὸν κτῆμα πάντων τῶν μελῶν τῆς πρώτης Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἡ γνῶσις τῆς πραγματικῆς ἀληθείας περὶ τὸ θέμα τοῦτο τῆς κατὰ σάρκα συγγενείας τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τῶν οἰκείων του. Ἡ γνῶσις τῆς ἀληθείας ταύτης ὑπὸ πάντων τῶν μελῶν τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας κατέστη ἐνωρίτατα ζῶσα προφορικὴ παράδοσις καὶ βασικὸν ταύτης πνευματικὸν κτῆμα, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ εἰδικὸς λόγος καὶ γραπτῆς ἐκθέσεώς της κατὰ τοὺς ἀποστολικούς καὶ τοὺς πρώτους μεταποστολικούς χρόνους. Μόνον οὕτως εἶναι δυνατόν καὶ φυσικὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἔλλειψις οἰασθῆποτε ἐγγυτέρας πληροφορίας ἐκ μέρους τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν, καὶ τῶν συντακτῶν τῶν λοιπῶν κειμένων τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἡ ἱστορικὴ αὕτη παράδοσις διετηρήθη ἀδιάφθορος ἀσφαλῶς μέχρι καὶ τῆς τρίτης μεταποστολικῆς γενεᾶς διὰ τῶν ἐγγάμων ἀπογόνων τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν τοῦ Κυρίου.

Τὸ πρόβλημα τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν, εἰδικώτερον δὲ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου, πρέπει νὰ ἐνεφανίσθῃ τὸ πρῶτον κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ β' μ.Χ. αἰῶνος, ὅτε πλέον εἶχον ἀποθάνει οἱ ἀδελφοί, αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Κυρίου, ὡς καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, καὶ πάντες οἱ ἀμεσώτεροι φορεῖς τῆς περὶ τὸ θέμα τοῦτο ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Ἡ παράδοσις αὕτη παρέμενε βεβαίως πάντοτε κτῆμα τῆς ὑπευθύνου ἡγεσίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν πραγματικῶν μελῶν της, πλην ὅμως δὲν πρέπει νὰ λησμονῇται ἡ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ β' μ.Χ. αἰῶνος ἐμφάνισις τῶν παντοίων ἐχθρῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τε τοῦ Ἰουδαϊκοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου, οἱ ὅποιοι ὄχι μόνον διημφισβήτησαν τὴν καθαρότητα τῶν διδασκαλιῶν της, ἀλλὰ καὶ συστηματικῶς παρεποιοῦν καὶ διέφθειρον ταύτας. Ἡ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ μανία τῶν ποικιλιανύμων ἐχθρῶν της εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα οὐ μόνον τοὺς διωγμούς καὶ τὴν κατασυκοφάντησιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν προβολὴν τῶν πάσης φύσεως προβλημάτων, πρὸς διαμφισβήτησιν καὶ νοθείαν τῶν ἀληθειῶν της.

Εἰδικώτερον ὑπηγόρευσαν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ προβλήματος τῶν κατὰ σάρκα ἀδελφῶν καὶ λοιπῶν συγγενῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δύο βασικοὶ λόγοι,

Πρῶτον, ἡ σκόπιμος καὶ συστηματικὴ προβολὴ ὑπὸ τῶν ἐκπροσώπων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Συνεδρίου τῆς πρὸ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου κρατούσης γενικώτερον ἀντιλήψεως περὶ τῆς φυσικῆς γεννήσεώς του ἐκ τοῦ γάμου τῆς Θεοτόκου μετὰ τοῦ Ἰωσήφ. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἐθεωρεῖτο πρὸ τῆς δημοσίας δράσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τόσον φυσική, ὥστε οὐδεμίαν νὰ προκαλῇ αἰσθησιν ἢ ἔκφρασίς της καὶ εἰς αὐτὰ τὰ Εὐαγγέλια (Μτθ. 13,55, Μρ. 6,3, Λκ. 4,22 καὶ Ἰω. 6,42). Δεύτερον, ἡ παρουσία πολλῶν προσώπων εἰς τὰ Εὐαγγέλια φερόντων τὰ αὐτὰ ὀνόματα μετὰ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἐντεῦθεν εὐκολος σύγχυσις προσώπων καὶ πραγμάτων. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ ἔντονος ἀντίδρασις τοῦ τε Ἰουδαϊκοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου κατὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ «ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου». Ἡ προσπάθεια αὕτη ἰδίᾳ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, βασιζομένη εἰς τὴν λογικὴν καὶ τὴν καθολικὴν ἰσχὺν τῶν νόμων τῆς φύσεως, ἀντέβαινε πρὸς τὴν παντοδυναμίαν καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, διὸ καὶ ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τῆς ἀπλῆς κατασυκοφαντήσεως τῆς τιμῆς μιᾶς γυναικὸς καὶ ἀπετέλει βδελυρὰν παραβίασιν καὶ παραθεώρησιν τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος, πρὸς κατασπίλωσιν τῆς Θεοτόκου, τουτέστι τοῦ τιμιωτέρου προσώπου τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Ἡ τακτικὴ βεβαίως αὕτη τῶν ἐχθρῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἶχεν ὡς θετικὸν ἀποτέλεσμα τὴν ὁμόψυχον ἀντίδρασιν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ὑπ' αὐτῆς προβολὴν τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀειπαρθενίας τῆς Θεομήτορος.

3. ΟΙ ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΩΝ ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΚΑΙ ΛΟΥΚΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΣΑΡΚΑ ΠΡΟΓΟΝΩΝ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

Τὰς πρώτας πληροφορίας περὶ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ παρέχουν οἱ γενεαλογικοὶ κατάλογοι τῶν προπατόρων τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ, τοῦ κατὰ τὸν νόμον θετοῦ πατρὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἱ παρεχόμενοι ὑπὸ τῶν δύο μόνων Εὐαγγελιστῶν, τοῦ Ματθαίου (1,1-17) καὶ τοῦ Λουκᾶ (3,23-28). Κατὰ τὴν «θεωρίαν τῆς συντάξεως» (Redaktionstheorie), ἀμφότεροί οἱ Εὐαγγελισταὶ συνέταξαν τοὺς γενεαλογικοὺς τούτους καταλόγους πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἐνὸς ἀπολύτως συγκεκριμένου σκοποῦ¹⁵. Ἐκαστος τῶν

15. Λόγω τῆς σοβαρότητος τοῦ παρόντος θέματος παρέχεται ἐν συνεχείᾳ, καὶ δὴ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία: P. V o g t, Der Stammbaum Christi bei den heiligen Evangelisten Matthäus und Lukas, Freiburg i. Br. 1907. — W. B a u e r, Das Leben Jesu im Zeitalter der neutestamentlichen Apocryphen, Tübingen 1901, 21-29. — H. U s e n e r, Geburt und Kindheit Christi. Vorträge und Aufsätze, 2. Aufl., Berlin 1914, 172. — A. B ü c h l e r, Familienreinheit und Familienmangel in Jerusalem vor dem Jahre 70. Festschrift für A. S c h w a r z, hrsg. von S. K r a u s s, Berlin-Wien 1917, 133-162. — F. F r e u n d, Über Genealogien und Familienreinheit in biblischer und talmudischer Zeit. Festschrift für A. S c h w a r z, hrsg. von S. K r a u s s, Berlin-Wien 1917, 163-192. — J. M. H e e r, Die Stammbäume Jesu nach Matthäus und Lukas, Freiburg i. Br. 1920. Biblische Studien von O. B a r d e n h e w e r No XV, 1-2. — G. K i t t e l, Die γενεαλογίαι der Pastoralbriefe. ZNW 20, 1921, 49-69. — G. K u h n, Die Geschlechtsregister Jesu bei Lukas und Matthäus nach ihrer Herkunft untersucht. ZNW 22, 1923, 206-228. — H. L. S t r a c k — P. B i l l e r b e c k, Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midras, München 1922, I, 1-45. II, 155f. — E d. H e n n e c k e, Neutestamentliche Apokryphen, 2. Aufl. Tübingen 1924, 110. — D. B o r n h ä u s e r, zu den Stammbäumen Jesu bei Matthäus und Lukas. Kirchlich - Positive Blätter, Baden 44, 1931, No 2. — F r. B ü c h s e l, γενεαί, γενεαλογία etc., G. K i t t e l's Th Wrth zum N.T., Stuttgart 1933, I, 660-663. — A. B ü c h l e r, Familienreinheit und Sittlichkeit in Sepphoris im zweiten Jahrhundert, MGWJ 78, 1934, 126-164. — S. K l e i n, Kleine Beiträge zur Erklärung der Chronik dibhere ha-jamim. MGWJ 80, 1936, 195-206. — J. H e u s c h e n, De Stamboom van Christus volgens Matthäus. Revue ecclésiastique, Liège 1946, 29-36. — J. M a i w o r m, Die Familie Jesu, Regensburg-München 1948, 3-8. Μ. Α. Σιῶτου, Αἰγυναῖκες τῆς κατὰ Ματθαῖον γενεαλογίας, Ἀθήναι 1949. — Μ. L a m b e r t z, Die Toledoth in Mt, 1,1-17 und Lk 3, 23bff. Festschrift für D o r n s e i f f, Leipzig 1953, 201-225. — Μ. Α. Σιῶτου, Ἡ κατὰ σάρκα προέλευσις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. «Κιβωτός» Ἀθῆναι

Εὐαγγελιστῶν τούτων συνέταξε τὸν ἴδιον αὐτοῦ γενεαλογικὸν κατάλογον μετὰ πολλῆς περισκέψεως ἕνεκα τῶν πρὸς τοῦτο ὑπαρχουσῶν μεγάλων δυσκολιῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι διὰ τῆς συντάξεως τῶν καταλόγων τούτων ἐξυπηρετεῖτο ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰ ἔτη τῆς συγγραφῆς ἀμφοτέρων τῶν Εὐαγγελίων τούτων. Οἱ Εὐαγγελισταὶ δηλαδὴ Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς ἠθέλησαν, διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν συντάξεως τῶν γενεαλογικῶν καταλόγων τῶν προπατόρων τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ, νὰ βεβαιώσουν τοὺς ἀναγνώστας τῶν Εὐαγγελίων τὸν ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπληρώθησαν αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ Θεοῦ, αἱ κατὰ καιροὺς δοθεῖσαι πρὸς τοὺς Πατριάρχας τοῦ Ἰσραήλ, Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ καὶ Ἰούδαν, μάλιστα δὲ πρὸς τὸν βασιλέα Δαυίδ. Καὶ τοῦτο διότι ἡ ἔμμενος προσδοκία σύμπαντος τοῦ περιουσίῳ λαοῦ διετρέφετο ὁλογὲν καὶ περισσότερον διὰ τῶν ἐπαγγελιῶν τούτων καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἐναγωνίως ἀναμενομένου Μεσσίῳ. Ἦτο δὲ ἡ προσδοκία αὕτη καὶ ὁ οὐσιαστικώτερος λόγος τῆς τηρήσεως γενεαλογικῶν καταλόγων, ἰδίᾳ ἰδιωτικῶν, ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ οἴκου Δαυίδ.¹⁶ Οὕτω προσδιορίζεται τρισσῶς ὁ μεσσιανικὸς χαρακτήρ τῶν δύο εὐαγγελικῶν γενεαλογικῶν καταλόγων· α) διὰ τῆς βασιλικῆς ἐκ τοῦ Δαυὶδ καταγωγῆς του· β) διὰ τῆς συνδέσεως τοῦ προσώπου τοῦ πρὸς ἀπάσας τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ, τὰς δοθείσας εἰς τὸν περιούσιον αὐτοῦ λαόν· καὶ γ) διὰ τῆς καταλήξεως ἀμφοτέρων τῶν γενεαλογικῶν καταλόγων εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὅποιος ἔδωκε τὰς ἐπαγγελίας του, ἀορίστως μὲν πῶς πρὸς τοὺς πρωτοπλάστους, σαφῶς δὲ καὶ κατηγορηματικῶς πρὸς τὸν Ἀβραάμ¹⁷.

1953, 1, 473-475. — J. Jeremias, Jerusalem zur Zeit Jesu, 2. Aufl., Göttingen 1958, II, 145-174: «Die Israeliten reiner Abstammung», καὶ σελ. 154-168: «Der Geschichtswert der Laienstammbäume mit besonderer Berücksichtigung von Matth. 1,1-17 und Lk. 3,23-38». — W. Schneemelcher, Edgar Hennecke, Neutestamentliche Apokryphen, 3. Aufl. Tübingen 1959, I', 316, 320 ἐξ. — H. A. Blair, Mt 1,16 and the matthaeen Genealogy. *Studia Evangelica* II (TU 87), Berlin 1964, 149-154. — M. J. Moreton, The Genealogy of Jesus. *Studia Evangelica* II, 219-224. — Μ. Α. Σιώτου, Γενεαλογία, Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, Ἀθῆναι 1964, 4, 251-255. — A. Vögtle, Die Genealogie Mt 1,2-16 und die matthäische Kindheitsgeschichte. *BZ. N.F.* 8, 1964, 45-58, 239-362. 9, 1965, 32-49. — A. van de Born, Geschlechtsregister. H. Haag's Bibelllexikon, 2. Aufl., Zürich-Köln 1968, 574-576. — J. Heuschon - J. Burnard, Stammbaum. H. Haag's ἐνθ' ἄν. 1633-1635. Πρβλ. πάντα τὰ Ὑπομνήματα εἰς τὰ εὐαγγέλια Ματθαίου (1,2-17) καὶ Λουκᾶ (3,23-28).

16. Πρβλ. J. Jeremias μν. ἔργ., II', 154-168, 173-174.

17. Ὅρα Γεν. 3,15. 12,7. 13,15-17. 16,10. 17,7-19. 22, 17-18. 26, 4.28,14.

α'. Αἱ δυσκολίαι συντάξεως τῶν δύο εὐαγγελικῶν γενεαλογικῶν καταλόγων.

Δύο πραγματικοὶ λόγοι συνίσταν τὰς οὐσιαστικὰς δυσκολίας συντάξεως ὑπὸ τῶν Εὐαγγελιστῶν Ματθαίου καὶ Λουκᾶ τῶν γενεαλογικῶν καταλόγων τῶν κατὰ σάρκα προπατόρων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὗτοι ἦσαν· α) οἱ συχνότατοι «ἀνδραδελφικοὶ γάμοι»¹⁸ καὶ β) ἡ ὁλοσχερὴς καταστροφή τῶν παλαιῶν δημοσίων καὶ μόνων αὐθεντικῶν γενεαλογικῶν καταλόγων ὑπὸ τοῦ ἀσῆμου τὴν καταγωγὴν Ἰδουμαίου βασιλέως τῶν Ἑβραίων Ἡρώδου τοῦ μεγάλου (73 π.Χ.—4 μ.Χ.), ὡς αὕτη μνημονεύεται ὑπὸ τῶν Σήξτου Ἰουλίου τοῦ Ἀφρικανοῦ¹⁹ καὶ τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας²⁰. Αἱ γενόμεναι προσπάθειαι

18. "Ορα Δευτ. 25,5-10. Πρβλ. Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ (160-240), Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀριστείδην Β', ΒΕΠΕΣ 17, 170,12-27. Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἰστ. 1,7,2-14. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, Περὶ γενεαλογίας τοῦ Κυρίου, Μigne Ε.Π. 94, 1153. Περὶ τῆς πρὸς Ἀριστείδην ἐπιστολῆς Ἰουλίου τοῦ Ἀφρικανοῦ ὅρα F. r. Spitta, Der Brief des Julius Africanus an Aristides, Hallae 1877, καὶ Reichard, Die Briefe des S. J. Africanus an Aristides und Origenes, Leipzig 1909. Πρβλ. J. J. e r e m i a s, μν. ἔργ. II', 150, 153 καὶ 162 ὑποσ. 183.

19. "Ορα Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ, ἐνθ' ἀν. Ε'. ΒΕΠΕΣ 17,171,35-172,6: «Ἀναγράφτων δὲ εἰς τότε ἐν τοῖς ἀρχείοις ὄντων τῶν Ἑβραϊκῶν γενῶν, καὶ τῶν ἄχρι προσηλύτων ἀναφερομένων, ὡς Ἀχιὼρ τοῦ Ἀμμανίτου, καὶ Ροῦθ τῆς Μωαβίτιδος τῶν τε ἀπ' Αἰγύπτου συνεκπεσόντων ἐπιμικτῶν, Ἡρώδης, οὐδέν τε συμβαλλομένου τοῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν γένους αὐτῷ καὶ τῷ συνειδότη τῆς δυσγενείας κρουόμενος, ἐνέπρησεν αὐτῶν τὰς ἀναγραφὰς τῶν γενῶν» οἰόμενος εὐγενὴς ἀναφανεῖσθαι, τῷ μὴ δὲ ἄλλον ἔχειν ἐκ δημοσίου συγγραφῆς τὸ γένος ἀνάγειν ἐπὶ τοὺς Πατριάρχας, ἢ προσηλύτους, τοὺς τε καλουμένους γειώρας (ΒΕξόδ. 12,19). "Ολίγοι δὲ τῶν ἐπιμελῶν ἰδιωτικὰς ἑαυτοῖς ἀπογραφὰς, ἢ μνημονεύσαντες τῶν ὀνομάτων, ἢ ἄλλως ἔχοντες ἐξ ἀντιγράφων, ἐναβρύνονται σφωζομένης τῇ μνήμῃ τῆς εὐγενείας...». "Ο J. J. e r e m i a s (μν. ἔργ. II', 151-153) βασιζόμενος εἰς τὸ «Δαμασκηνὸν κείμενον» (Damaskusschrift 14,4-6, ὅρα ἐκδ. J o h a n n M a i e r, Die Texte vom Toten Meer, München-Basel 1960, I', 64. B. B é l l a, Τὰ ἑβραϊκὰ χειρόγραφα τῆς Κοινότητος τῆς Δαμασκού, Ἀθῆναι 1961,5-25), δέχεται χωρὶς τὴν σειρὰν τῶν ὀνομάτων, πρῶτον τῶν ἱερέων, μετὰ τῶν Λευιτῶν, καὶ τρίτον τῶν λαϊκῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐν συνεχείᾳ δὲ τῶν προσηλύτων.

20. "Ορα Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἰστ. 1,7,13-14. ΒΕΠΕΣ 19, 213,11-30. "Ο Ρομφίνος βασιζόμενος εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τοῦ Εὐσεβίου (ὅρα Rufinus, Lateinische Übersetzung zu Eusebius, Kirchengeschichte, ed. von Th. M o m m s e n I, Gr. Chr. Schr. Bd 9,1, Leipzig 1903, I', 7,13, σελ. 61,3-4) δέχεται ὅτι αἱ πληροφορίες τοῦ Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ προέρχονται ἐκ τῶν μουσικῶν ἀρχείων τοῦ Ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων «Quod per idem tempus omnes Haebreorum generationes descriptae in archivis templi secretioribus habantur». "Ο J. J. e r e m i a s (μν. ἔργ. 154) φρονεῖ ὅτι ὁ Ρομφίνος ὑπερβάλλει τὰ πράγματα, διότι, κατ' αὐτόν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν Δαμασκὸν τόσον πλήρῃ ἀρχεῖα. Πλὴν ὁμοῦς ὁ J. e r e m i a s λησμονεῖ, ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ «Δαμασκηνοῦ κείμενον» ἀναφερόμενα ἀρχεῖα, εἶναι οἱ κατάλογοι μιᾶς αἰρέσεως, ἡ ὁποία διότι ἦτο αἵρεσις εἶχε τὸν πρόσθετον λόγον τοῦτον τῆς τηρήσεως τῶν γενεαλογικῶν καταλόγων τῶν μελῶν τῆς, ὑπὸ τύπον ἀτομικῶν φακέλων. Ἐντεῦ-

μετά τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἡρώδου ἀνασυντάξεως τῶν δημοσίων τούτων καταλόγων δὲν ἐπέτυχον ἀσφαλῶς τὴν πλήρη ἀποκατάστασιν αὐτῶν. Εἰς τοῦτο ἀσφαλῶς συνέβαλον κατὰ ἓνα οἰονδήποτε τρόπον καὶ αἱ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων διενεργηθεῖσαι ἀλλεπάλληλοι δημόσιαι ἀπογραφαὶ τῶν κατοίκων τῆς Παλαιστίνης, ἀδιάφορον ἂν αὐταὶ ἐξυπηρετοῦν ἄλλους σκοπούς. Διὰ τὴν ἀνασύνταξιν ταύτην τῶν δημοσίων γενεαλογικῶν καταλόγων ἐχρησιμοποιήθησαν ἀσφαλῶς οἱ κατὰ οἰκογενείας ὑπάρχοντες ιδιωτικοὶ κατάλογοι. Καὶ οἱ Εὐαγγελιστὰι Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς πρέπει νὰ ἐβασίσθησαν πρωτίστως εἰς τοὺς οἰκογενειακοὺς καταλόγους τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ, τῆς Θεοτόκου, καὶ τῶν λοιπῶν συγγενῶν ἀμφοτέρων. Οἱ κατάλογοι ὅμως οὗτοι δὲν θὰ ἐφθάνον, ὡς ἦτο φυσικόν, οὔτε μέχρι τοῦ Ἀβραάμ, οὔτε μέχρι τοῦ Δαυιδ ἔνεκα τῶν μεγάλων ἐθνικῶν περιπετειῶν τοῦ Ἰσραήλ, καὶ μάλιστα τῆς μακρᾶς αἰχμαλωσίας καὶ τοῦ πλήρους ἐξανδραποδισμού τῶν Ἰσραηλιτῶν.²¹ Ὡς κατέδειξεν ὁ Joachim Jeremias²¹, πᾶσαι αἱ οἰκογένειαι τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ ἐκείνων ἀκόμη οἱ ὅποιοι ἔξω ἐκτὸς τῆς Παλαιστίνης εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν διασποράν, ὥφειλον νὰ ἀποδείξουν τὴν καθαρῶν ἰουδαϊκὴν καταγωγὴν των μέχρι τῆς πέμπτης γενεᾶς τῶν προπατόρων των, ἄλλως ἀπεκλείοντο τῶν δημοσίων κρατικῶν, μάλιστα δὲ τῶν ἱερατικῶν, ὑπηρεσιῶν, αἱ δὲ θυγατέρες αὐτῶν δὲν ἐπετρέπετο νὰ συνάψουν γάμον μετὰ ἱερέως. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ἦτο αὐστηροτέρα· α) διὰ τοὺς ἀπογόνους τῆς φυλῆς Ἰούδα, λόγῳ τῆς ἐξ αὐτῆς καταγωγῆς τοῦ Δαυιδ καὶ τῶν βασιλικῆς καταγωγῆς ἀπογόνων αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι καὶ ὠνομάζοντο «Δαυιδῖδαι», ἦσαν δὲ οἱ μόνον φορεῖς τῶν περὶ Μεσσίου προφητικῶν ἐπαγγελιῶν· β) διὰ τοὺς ἀπογόνους τῆς φυλῆς Λευί, τοὺς ἱερεῖς δηλαδὴ καὶ Λευίτας, τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοι ἔπρεπε νὰ εἶναι γνωστοὶ κατ' ὄνομα τοῦλάχιστον πλέον τῶν 100 καὶ μέχρι 200 ἐτῶν. Προκειμένου περὶ τῶν ἀπογόνων τοῦ Λευὶ ἐπεβάλλετο ἡ φυλετικὴ καθαρότης αὐτῶν, ἀφ' ἑνὸς διὰ τὴν διατήρησιν τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος, καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς διατήρησιν τῆς κατὰ ἐφημερίαν γενῶν σειρᾶς τῶν ἱερατικῶν ὑπηρεσιῶν.²² Ὡς κατέδειξεν

θεν παρασυρόμενος ὁ J e r e m i a s θεωρεῖ ὡς ἀνιστορήτους τὰς πληροφορίες Ἰ ο υ λ ί ο υ τοῦ Ἀ φ ρ ι κ α ν ο ὦ περὶ τῆς ὑπάρξεως δημοσίων γενεαλογικῶν καταλόγων, εἰς τοὺς ὁποίους ἦσαν ἀναγεγραμμένοι οἱ κάτοικοι τοῦ Ἰσραήλ, Ἰουδαῖοι, Αἰγύπτιοι, Μωαβῖται (Ρούθ), Ἀμμωνῖται κλπ.

21. Μν. ἔργ., II, 146. Ἀξία ὑπογραμμίσεως καὶ ἐνταῦθα εἶναι ἡ περίπτωσις τοῦ Ἰουδαίου ἱστορικοῦ Ἰ ω σ ῆ π ο υ, τοῦ ζήσαντος κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἠδυνήθη νὰ ἀποκρούσῃ τὰς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας περὶ «δ υ σ γ ε ν ε ί α ς» καὶ νὰ ἀποδείξῃ, διὰ τῶν εἰς χεῖράς του γενεαλογικῶν καταλόγων, τὴν καθαρὰν ἰουδαϊκὴν καταγωγὴν του μέχρι τοῦ γ' π.Χ. αἰῶνος. Ὁρα Ἰ ω σ ῆ π ο υ, Βίος 1,1 καὶ κατὰ Ἀπίωνος 1,7. Πρβλ. Φιλίπ. 3,5. Ἐνταῦθα γίνεται σαφές ὅτι καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἦτο κάτοχος τοιοῦτου οἰκογενειακοῦ γενεαλογικοῦ καταλόγου.

22. Ὁρα J. J e r e m i a s μν. ἔργ., II, 154-155. Οὗτος παρὰ τὰς ἐπιφυλάξεις του

ὁ Joachim Jeremias²³, γνωστὰ ἔπρεπεν ἀκόμη νὰ εἶναι τὰ ὀνόματα καὶ τῶν προγόνων τῶν συζύγων τῶν ἱερέων, καθόσον ἡ μετὰ ἄλλοεθνῶν ἐπιμιξία αὐτῶν συνεπήγετο τὴν ἔκπτωσιν τοῦ ἱερέως ἀπὸ τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος²⁴.

Οἱ Εὐαγγελιστὰι Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς, προκειμένου μὲν περὶ τῶν ἐγγύτερων προγόνων τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ, ἐβασίσθησαν ἀσφαλῶς ἐπὶ τῶν τότε ἐλλιπῶν δημοσίων καὶ ιδιωτικῶν γενεαλογικῶν καταλόγων, ἀμφοτέρων τῶν οἰκογενειῶν, τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ καὶ τῆς Θεοτόκου, προκειμένου δὲ περὶ τῶν ἀπωτέρων προγόνων αὐτῶν ἐχρησιμοποίησαν τοὺς γενεαλογικοὺς καταλόγους τῶν διαφόρων βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης²⁵. Ὁ περιστατικὸς χαρακτήρ τῶν τελευταίων τούτων καταλόγων καὶ ἡ καθαρὰ αἵσθησις τῶν Εὐαγγελιστῶν ἐπὶ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων κενῶν τούτων ἠνάγκασαν ἀμφοτέρους νὰ προσδώσουν, ἕκαστος εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ συνταγένη καταλόγον,

ἀποδέχεται τὴν τήρησιν ἀρχείου γενεαλογικῶν καταλόγων εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων. Πρβλ. αὐτόθι II, 77-78.

23. "Ορα J. J e r e m i a s μν. ἔργ. 11 ὑποσ. 9-78, 81-82 καὶ 238. Ὁ J e r e m i a s ἐπικαλεῖται καὶ τὰς πληροφορίας τοῦ Ἰω σ ή π ο υ, Κατὰ Ἀπίωνος I', 6,30-31 καὶ Ἰουδαϊκὸς Πόλεμος II, 17ε § 427, διὰ τῶν ὁποίων φαίνεται σαφῶς ὅτι εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ναοῦ ἐτηροῦντο σχολαστικῶς οἱ γενεαλογικοὶ καταλόγοι τῶν ἱερέων καὶ τῶν καθαροαίμων λαϊκῶν Ἰσραηλιτῶν, ὡς καὶ ἄλλαι πληροφορίες ἐπὶ διαφόρων ἐθνικῶν θεμάτων (J e r e m i a s αὐτόθι II, 153-154).

24. Οἱ ἱερεῖς δὲν ἐπετρέπετο νὰ νυμφευθοῦν πόρνας, σωματικῶς ἀναπήρους γυναῖκας, διεzeugμένας, προσηλύτους, ἀπελευθερωθείσας δούλας, οὔτε ἄλλοεθνεῖς (Λευιτ. 21,7-14). Κατὰ προτίμησιν οὗτοι ἐνυμφεύοντο τὰς θυγατέρας ἄλλων ἱερέων, Λευιτῶν, ὡς καὶ λαϊκῶν, πλὴν ὁμῶς καθαροαίμων Ἰσραηλιτῶν. Κατὰ τὸ χωρίον τοῦ Ἰεζεκιήλ 44,22, οἱ ἱερεῖς δὲν ἐπετρέπετο νὰ λάβουν ἑκὸς γυναῖκα χήραν, ἐκτός ἐὰν αὕτη ᾗτο προηγουμένως σύζυγος ἀποθανόντος ἱερέως. Ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ Ἰω σ ή π ο υ ('Αρχ. III, 12,2, § 277. 6), φαίνεται ὅτι βραδύτερον ἠτόνησεν ἡ διάταξις αὕτη τοῦ Ἰεζεκιήλ. Πάντως ἐπετρέπετο ὁ γάμος ἱερέως μετὰ χήρας μόνον μετὰ τὴν λῆξιν τῆς διαδικασίας, τῆς ἀφορώσης εἰς τὴν ὑποχρέωσιν τῆς νὰ συνάψῃ ἀνδραδελφικὸν γάμον, συμφώνως πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ Δευτερονομίου, 25,9 (Πρβλ. Ματθ. 22,25-29. Μρ. 12,19-22. Λκ. 20,28-32). Ὁ γάμος ἱερέως ἐπετρέπετο ἀκόμη καὶ μετὰ ἀποδεδειγμένως στείρας γυναικός, ἐὰν οὗτος εἶχε τέκνα ἐκ προηγουμένου γάμου, μάλιστα δὲ ἐὰν ἡ στεῖρα αὕτη ᾗτο χήρα ἀποθανόντος ἱερέως. Διὰ τοῦς Ἀρχιερεῖς ἴσχυε κατὰ κανόνα ἡ διάταξις τοῦ Λευιτ. 21,13: «Οὗτος γυναῖκα παρθένον ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ λήψεται». Ἐνῶ δὲ τὰ τέκνα τῶν ἱερέων καὶ τῶν Λευιτῶν ἐπετρέπετο νὰ ἔλθουν εἰς γάμου κοινωνίαν μετὰ τῶν τέκνων ἄλλων ἱερέων, Λευιτῶν καὶ λοιπῶν Ἰσραηλιτῶν, κατὰ κανόνα ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς, τῆς αὐτῆς πατριᾶς καὶ τοῦ αὐτοῦ γένους, αἱ θυγατέρες τῶν Ἀρχιερέων ἔπρεπε νὰ ὑπανδρευθοῦν ἱερεῖς ἢ Ἀρχιερεῖς (ὄρα J. J e r e m i a s μν. ἔργ. II 82 καὶ 83-84, ἔθνα παρουσιάζονται ὀνομαστὶ πολλὰ περιπτώσεις).

25. "Ορα Ἀριθ. 1,3-15· 20,46. 2,10-34. 3,13· 17-36. 10,14-28. 13,4-16. 26,5-50· 57-63. 27, 10. 1 Βασιλ. 1,1-5. 1 Παραλ. 1,1-54. 2,1-55. 3,1-24. 4,1-37· 42-43. 5, 1-8· 11-17· 24-41. 6, 1-15· 18-37. 7,1-66. 8,1-40. 9,1-24· 35-44. 11,26-47. 12,2. 15. 14,3-7. 15,5-11· 17-24. 16,5-6. 23,6-22. 24,1-31. 25,2-31. 26,1-28. 27, 4-34. 2 Παραλ. 11,18-22. 17,7-8. 29,13-14. Ρουθ 4,12-22. 1 "Εσδρα 8,1-2. Νεεμιου 7,5-65. Πρβλ. Ψαλμ. 68,29. 138,16. Ἦσ. 4,3. Ἰεζ. 13,9. Δαν. 12,1.

ιδίαν ἔκτασιν καὶ μορφήν, καθόσον ἐφρόνουν ὅτι οὕτως ἐξυπηρετεῖτο ὁ συγκεκριμένος σκοπός, ὁ ὁποῖος καὶ ὑπηγόρευεν εἰς αὐτοὺς τὴν σύνταξιν τῶν γενεαλογικῶν τούτων καταλόγων. Οὕτω δικαιολογοῦνται ἄφ' ἐνὸς μὲν τὰ κενὰ ἀμφοτέρων, καὶ ἄφ' ἑτέρου αἱ μεταξὺ αὐτῶν πολλαὶ καὶ μεγάλαι διαφοραὶ²⁶.

Ἡ εἰς μεγάλην ἔκτασιν ἀπώλεια τῆς ἐθνικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς καθαρότητος πολλῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐκ τῶν ἀπαχθέντων εἰς τὴν μακραιώνα αἰχμαλωσίαν τῶν Ἀσσυρίων, Βαβυλωνίων, Περσῶν, Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, μαρτυρεῖται πολλάκις ἐπ' αὐτῶν τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης²⁷. Ἐκαστος Ἰσραηλίτης ἐπανακάμπτων ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἔπρεπε νὰ ἀποδείξῃ τὴν καθαρότητα τῆς φυλετικῆς καταγωγῆς του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο πάντοτε εὐκόλον²⁸. Ἡ πρὸς τοῦτο καθιερωθεῖσα διαδικασία ἐνίοτε εἶχεν ὡς συνέπειαν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀναθεώρησιν τῶν γενεαλογικῶν καταλόγων, ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων. Τῇ φροντίδι τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Συνεδρίου ἐνημεροῦντο συνεχῶς οἱ δημόσιοι γενεαλογικοὶ κατάλογοι, οἱ τὸ πρῶτον συνταγέντες ὑπὸ τοῦ Ζοροβάβελ, καὶ περιλαμβάνοντες τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐπανακάμψαντας εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐκ τῆς περσικῆς αἰχμαλωσίας (538 π.Χ.). Ἰδιαιτέρα μάλιστα προσοχὴ κατεβάλλετο πάντοτε προκείμενου περὶ τῶν ἀπογόνων δύο φυλῶν, τῆς τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς τοῦ Λευὶ, τῆς πρώτης διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Δαυὶδ βασιλικὴν καταγωγὴν τῶν ἀπογόνων τῆς, καὶ τῆς δευτέρας διὰ τὴν ἐξ αὐτῆς προέλευσιν τοῦ ἱερατείου. Οἱ γενεαλογικοὶ κατάλογοι αὐτῶν παρουσίαζον προφανῶς κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Σελευκιδῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων τὴν κατὰ τὸ δυνατόν πληρεστέραν ἀρτιότητα, διὰ τῆς συνεχοῦς ἐπιμελοῦς ἐνημερώσεως καὶ διαφυλάξεώς των εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ναοῦ καὶ τῶν Συναγωγῶν²⁹.

Ἡ Ἰσραηλιτικὴ κοινωνία ἦτο ὀργανωμένη θεοκρατικῶς, καθόσον οἱ Ἰσραηλιταὶ ἐθεωροῦντο ὡς ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος διεκρίνετο

26. "Ορα Ψ. Ἰουστίνου, Ἀποκρίσεις πρὸς Ὁρθόδοξους περὶ τινων ἀναγκαίων ζητημάτων 131. ΒΕΠΕΣ 4, 136, 39-137,2: «Εἰ δὲ ἐν τῇ γενεαλογίᾳ ἑαυτοῖς καὶ ἀλλήλοις μαχόμενα λέγουσι, πῶς ἐν τοῖς λοιποῖς περὶ τοῦ Σωτῆρος διδάγμασι τὸ ἀξιόπιστον κεκτῆσθαι δυνήσονται, ἐκ προοιμίων πρὸς ἀντίρρησιν κινοῦντες τὸν μετὰ λόγου τῇ ἡμετέρᾳ θρησκείᾳ προστεθῆναι βουλόμενον;». Περὶ τοῦ ἔργου τούτου, τοῦ ἀποδιδωμένου εἰς τὸν ἀπολογητὴν Ἰουστίνον, ὅρα Β. Altaner, Patrologie, 6. Aufl., Freiburg i. Br. 1963, 284 καὶ 305. Κατὰ τὸν καθηγητὴν Π. Χρήστου (ὅρα Θρ. καὶ Ἠθικὴ ἐγκυκλοπαιδεῖα Ἀθῆναι 1965, τόμ. 6, 984) τοῦτο ἐγράφη περὶ τὰ μέσα τοῦ 8' μ.Χ. αἰῶνος.

27. "Ορα Ροῦθ 4,13-22. 1 Ἐσδρα 5,39. 2 Ἐσδρα 2,59,62. Νεε-μίου 7(17),6, 64.

28. Πρβλ. Ψ. Ἰουστίνου ἐνθ' ἀν. 138,30-33: «...μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον ὁ Ἐσδρας οὓς οὐχ εὔρεν ἐν τῷ τῶν ἱερέων καταλόγῳ γεγεαλογουμένους, τούτους ἐξέβαλεν ἀπὸ τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας. Καὶ τοῦτο δείκνυται ἐκ τῆς βίβλου τῶν Παράλειπομένων».

29. J. Jeremias μν. ἔργ. II, 145 ἐξ. 154-155.

αὐστηρῶς εἰς δώδεκα φυλάς, εἰς τὰ γένη, τοὺς οἴκους δηλαδή καὶ τὰς πατριάς αὐτῶν, πρὸς καλυτέραν οὕτω καὶ διαρκῇ ἀνάμνησιν τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ. Ἦτο δὲ ἡ οὐσιαστικωτέρα τῶν ἐπαγγελιῶν τούτων ἡ ἀφορῶσα εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ θείου λυτρωτοῦ σύμπαντος τοῦ κόσμου, τοῦ Μεσσίου δηλαδή, ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, τοῦ οἴκου καὶ τῆς πατριάς τοῦ βασιλέως Δαυίδ. Ἡ διακρίσις αὕτη εἰς φυλάς, γένη, οἴκους καὶ πατριάς, ἐξυπηρετεῖ ἀκριβῶς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἐναγωνίως ἀναμενομένου Μεσσίου (Μτθ. 2,46. Ἰω. 4,26). Κατὰ τὰς συγκεκριμένας προρρήσεις τῶν Προφητῶν, ὁ Μεσσίας ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθῇ μεταξὺ τῶν ἀπογόνων τοῦ Δαυίδ. Οὕτω δικαιολογεῖται τὸ ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον τῶν ἀπογόνων τοῦ Δαυὶδ διατηρήσεως ὑφ' ἐκάστου Ἰουδαίου τοῦ οἰκογενειακοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου του.

Ὁ Ἰούλιος Ἀφρικανὸς προσδίδει ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τοὺς οἰκογενειακοὺς καταλόγους τῶν ἀμέσων ἀπογόνων τῶν κατὰ σάρκα φερομένων ὡς ἀδελφῶν τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, οἱ ὅποιοι διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἐχαρκτηρίζοντο ὡς «Δεσπότες»³⁰. Κατ' αὐτόν, «Ὀλίγοι δὲ τῶν ἐπιμελῶν ἰδιωτικὰς ἑαυτοῖς ἀναγραφὰς ἢ μνημονεύσαντες τῶν ὀνομάτων, ἢ ἄλλως ἔχοντες ἐξ ἀντιγράφων ἐναβρύνοντο σφζομένης τῇ μνήμῃ τῆς εὐγενείας· ὧν ἐτύγχανον οἱ προειρημένοι³¹ δεσπότες καλούμενοι διὰ τὴν πρὸς σωτήριον γένος συνάφειαν· ἀπὸ τε Ναζάρων καὶ Κωχαβὰ κωμῶν Ἰουδαϊκῶν, τῇ λοιπῇ γῇ ἐπιφοιτήσαντες, καὶ τὴν προειρημένην γενεαλογίαν ἐκ τε τῆς βίβλου τῶν ἡμερῶν³² εἰς ὅσον ἐξικνούντο ἐξηγησάμενοι. Εἴτ' οὖν οὕτως, εἴτ' ἄλλως ἔχει σαφεστέραν ἐξήγησιν, οὐκ ἂν ἔχοι τις ἄλλος ἐξευρεῖν, ὡς ἔγωγε νομίζω, πᾶς τε δὲς εὐγνώμων τυγχάνει. Καὶ ἡμῖν αὕτη μελέτω, εἰ καὶ μὴ ἐμμάρτυρός ἐστι, τῷ μὴ κρείττονα ἢ ἀληθεστέραν ἔχειν εἰπεῖν. Τὸ μέντοι Εὐαγγέλιον πάντως ἀληθεύει»³³.

Ἐρωτᾶται, κατὰ πόσον οἱ «Δεσπότες» οὗτοι ταυτίζονται πρὸς τοὺς «Υἱοὺς» ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Ἠγήσιππος (180 μ.Χ.) εἰς τὰ Ὑπομνήματά του, ὡς ἐγγονοὺς τοῦ Ἰούδα, τοῦ ἀδελφοθέου; Ὁ Ἠγή-

30. "Ὅρα Ἐπιστολὴν πρὸς Ἀριστείδην Ε', ΒΕΠΕΣ 17, 172, 2-10. Πρβλ. Ἠ γ η σ ί π π ο υ, Ὑπομνήματα, ἀπόσπασμα II, ΒΕΠΕΣ 5,83-84. Εὐ σ ε β ί ο υ, Ἐκκλ. Ἰστ. 3,20,1-8.

31. Ἐκ τοῦ κειμένου τούτου δὲν δικαιολογεῖται ἡ ἔκφρασις «οἱ προειρημένοι δεσπότες» (αὐτόθι 172,6). Ἰσως ἔγινε λόγος περὶ αὐτῶν εἰς ἀπολεσθὲν κείμενον τοῦ Ἰ ο υ λ ί ο υ Ἀ φ ρ ι κ α ν ο ῦ. Πρβλ. J. J e r e m i a s μν. ἔργ. II, 146.

32. Πρόκειται περὶ τοῦ βιβλίου τῶν Παραλειπομένων. Πρβλ. II. Μ π ρ α τ σ ι ῶ τ ο υ, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, Ἐν Ἀθήναις 1937, 198.

33. "Ὅρα Ἰ ο υ λ ί ο υ Ἀ φ ρ ι κ α ν ο ῦ μν. ἔργ., Ε', ἐνθ' ἀν. 172,3-14 καὶ Migne E.Π. 10,61. Αὐτόθι Δ' ἐνθ' ἀν. 171,19-21. Ὁ Εὐ σ ε β ί ο ς παραθέτει κατὰ λέξιν τὰς πληροφορίας ταύτας τοῦ Ἰ ο υ λ ί ο υ Ἀ φ ρ ι κ α ν ο ῦ, ὅρα Ἐκκλ. Ἰστ. 1,7,11. Τ ο ῦ α ὕ τ ο ῦ, Ἐρωτήσεις εἰς τὰς εὐαγγελικὰς περικοπὰς, ἐκ τῆς σειρᾶς Ν ι κ ῆ τ α Σ ε ρ ρ ῶ ν εἰς τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν ζ', ι', ΒΕΠΕΣ 23,341,17-345,15.

σιππος γράφει περὶ αὐτῶν: «Ἐτι δὲ περιῆσαν οἱ ἀπὸ γένους τοῦ Κυρίου υἱανοὶ Ἰούδα, τοῦ κατὰ σάρκα λεγομένου αὐτοῦ ἀδελφοῦ, οὗς ἐδηλατόρευσαν (=κατέδωσαν), ὡς ἐκ γένους ὄντας Δαβίδ. Τούτους δὲ ὁ Ἰουοκᾶτος³⁴ ἤγαγε πρὸς Δομετιανὸν Καίσαρα. Ἐφοβεῖτο γὰρ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ Ἡρώδης. Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς εἰ ἐκ Δαβίδ εἰσι· καὶ ὡμολόγησαν. Τότε ἠρώτησεν αὐτοὺς πόσας κτήσεις ἔχουσιν ἢ πόσων χρημάτων κυριεύουσιν. Οἱ δὲ εἶπαν ἀμποτέροις ἐννεακισχίλια δηνάρια ὑπάρχειν αὐτοῖς μόνα, ἐκαστον αὐτῶν ἀνήκοντος τοῦ ἡμίσεος καὶ ταῦτα οὐκ ἐν ἀργυρίοις ἔφασκον ἔχειν, ἀλλ' ἐν διατιμῇσι γῆς, πλέθρων τριάκοντα ἐννέα μόνων, ἐξ ὧν καὶ τοὺς φόρους ἀναφέρειν, καὶ αὐτοὺς αὐτουργοῦντας διατρέφεσθαι. Εἶτα δὲ καὶ τὰς χεῖρας τὰς ἐαντῶν ἐπιδεικνύναι μαρτύριον τῆς αὐτουργίας τὴν τοῦ σώματος σκληρίαν, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς συνεχοῦς ἐργασίας ἐναποτυπωθέντας ἐπὶ τῶν ἰδίων χειρῶν τύλους παριστάντας. Ἐρωτηθέντες δὲ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὅποια τις εἶη καὶ ποῦ καὶ πότε φανησομένη λόγον δοῦναι, ὡς οὐ κοσμικὴ μὲν οὐδὲ ἐπίγειος, ἐπουράνιος δὲ καὶ ἀγγελικὴ τυγχάνοι, ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος γενησομένη, ὀπηρῖκα ἐλθὼν ἐν δόξῃ κρινεῖ ζώντας καὶ νεκρούς, καὶ ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ· ἐφ' οἷς μηδὲν αὐτῶν κατεγνωκότα τὸν Δομιτιανόν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐδτελῶν καταφρονήσοντα, ἐλευθέρους μὲν αὐτοὺς ἀνεῖναι, καταπαῦσαι δὲ διὰ διατάγματος τὸν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διωγμόν. Τοὺς δὲ ἀπολυθέντας ἠγήσασθαι τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς ἂν δὴ μάρτυρας, ὁμοῦ καὶ ἀπὸ γένους ὄντας τοῦ Κυρίου, γενομένης τε εἰρήνης μέχρι Τραϊανοῦ παραμείναι αὐτοὺς τῷ βίῳ»³⁵.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ θέματος τῆς ταυτότητος τῶν «Δεσποσύνων» τοῦ Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ πρὸς τοὺς «Υἱωνοὺς» Ἰούδα τοῦ ἀδελφοθέου, τῶν «Υπομνημάτων» τοῦ Ἡγησίππου, οἱ ὅποιοι ζοῦν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 80-120, γίνεται σαφές ὅτι καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἔχουν πλήρη γνῶσιν τῆς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πραγματικῆς συγγενείας τῶν ἐγγυτέρων προγόνων των. Ἡ γνῶσις δὲ αὕτη βασίζεται εἰς τὴν ἐτι ζῶσαν προφορικὴν οἰκογενειακὴν των παράδοσιν, ὡς καὶ εἰς τοὺς οἰκογενειακοὺς γενεαλογικοὺς καταλόγους των, τοὺς ὁποίους καὶ ὑπαινίσσεται ὁ Ἰούλιος ὁ Ἀφρικανός³⁶.

34. Ὁ Εὐσέβιος (Ἐκκλ. Ἱστ. 3,10,1) γράφει «ὁ Ἰουοκᾶτος» Κατὰ τὸν Α. Meyer (ὅρα παρὰ Ed. Hennecke μν. ἔργ. 2. Aufl. 105) «Der evocatus (ein altgedienter Soldat) führte sie vor den Kaiser Domitian, πρόκειται δηλαδὴ περὶ στρατιώτου, ἀσκοῦντος ἀστυνομικὰ καθήκοντα.

35. Ὅρα Ἡγησίππου μν. ἔργ., Ἀπόσπασμα II', ΒΕΠΕΣ 6,83-39-84,21. Πρβλ. Εὐσέβιος, Ἐκκλ. Ἱστ. 3,20,1-8.

36. Ὅρα Ἐπιστολὴν πρὸς Ἀριστείδην Ε', ΒΕΠΕΣ 17,172,3-6. Κατὰ τὸν Ἡγησίππον (ἐνθ' ἀν. 83-84), οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου ἔχαιρον ἰδιαιτέρας ἐκτιμήσεως ἐκ μέρους τῶν τότε Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι καὶ ἐπέλεξαν ἐξ αὐτῶν τοὺς πρώτους Ἐπισκόπους τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Ὡς ἀναφέρει ὁ Α. Meyer (ὅρα παρὰ Ed.

β'. Ὁ σκοπὸς τῆς συντάξεως ὑπὸ τῶν δύο Εὐαγγελιστῶν τῶν γενεαλογικῶν καταλόγων τῶν κατὰ σάρκα προπατόρων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν καταλόγων τούτων.

Οἱ Εὐαγγελισταὶ Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς ἐβασίσθησαν διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ γενεαλογικοῦ αὐτῶν καταλόγου εἰς τὰ πραγματικὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς των, εἰργάσθησαν δὲ ἀνεξαρτήτως ὁ εἰς ὑπὸ τοῦ ἄλλου, πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἰδίου καὶ λίαν συγκεκριμένου σκοποῦ. Τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκφράζουν ἀκριβῶς τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ἐκάστου τῶν καταλόγων τούτων. Εἶναι δὲ ταῦτα:

1) Ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου παράθεσις τῶν ὀνομάτων τῶν προπατόρων τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ κατὰ τὴν κατιούσαν σειρὰν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ γενάρχου τοῦ Ἰσραήλ, μέχρι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ τρόπος οὗτος ἦτο ὁ συνήθης διὰ τὴν σύνταξιν τῶν δημοσίων γενεαλογικῶν καταλόγων, οἱ ὅποιοι καὶ συνεπληροῦντο οὕτως εὐκόλως διὰ τῆς ἐκάστοτε προσθήκης, ὑπὸ τῶν ὑπηρεσιακῶν παραγόντων, τῶν νέων ἀπογόνων ἐκάστου γένους καὶ ἐκάστης οἰκογενείας³⁷. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου παρηκολοθεῖτο εὐκόλως ἡ διὰ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀβραάμ συνέχισις τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ (πρβλ. Μτθ. 3,9-10· Λκ. 3,8· Ἰω. 8,33· 37· 39· 53 κλπ.) καὶ ἡ ἀναμονὴ τοῦ Μεσσίου³⁸ ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ γένους τούτου.

2) Ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ ἀντίστροφος παράθεσις κατὰ τὴν ἀνιούσαν σειρὰν τῶν ὀνομάτων τῶν προπατόρων τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ, ἥτοι ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μέχρι τοῦ Ἀβραάμ καὶ πέραν αὐτοῦ μέχρι τοῦ Ἀδάμ καὶ τοῦ Θεοῦ³⁹. Ὁ τρόπος οὗτος, ὁ λίαν ἀσυνήθης διὰ τοὺς Ἑβραίους, συντά-

Hennecke μν. ἔργ. 106), ὁ Σύρος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς Γρηγόριος Βαρχεβαῖος ἐγνώριζε τὴν προέλευσιν, ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ, τριῶν Ἐπισκόπων τῆς παρὰ τὸν Ποταμὸν Τίγριν πόλεως Σελευκείας, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἦσαν κατὰ τὴν σειρὰν τῆς Ἀρχιερατείας των, Abrisios, Abraham, καὶ Jakovos. Ἡ ὑπαρξὶς οἰκογενειακῶν καταλόγων τῶν «Δεσποσύνων» καὶ τῶν «Γίωνων» τούτων, εἶχε πρωτίστως ἀξίαν διὰ τὴν ιδιότητα αὐτῶν ὡς Ἰουδαίων πολιτῶν, καὶ ὀλιγότερον διὰ τὴν χριστιανικὴν των ιδιότητα. Πρβλ. J. Jeremias μν. ἔργ. II, 151.

37. Πρβλ. J. Jeremias, μν. ἔργ. II, 164-165.

38. Ὁ Ματθαῖος ἐβασίσθη, προκειμένου περὶ τῶν ἀπωτέρων προγόνων, εἰς τοὺς καταλόγους τοῦ 1 Παραλ. 1,6-12. 2,1-15 καὶ 3,5-19. Πρβλ. J. Jeremias, μν. ἔργ. II, 150 ὑποσ. 54.

39. Πρβλ. Εὐσεβίου, πρὸς Στέφανον, περὶ τῶν ἐν εὐαγγελίοις ζητημάτων καὶ λύσεων Β' α', ΒΕΠΕΣ 23,305, 14-20: «Ραδία δὲ καὶ τούτων ἡ λύσις καὶ οὐδὲ πολλῆς κατασκευῆς δεομένη μίαν ἀμφοτέροις ὁδὸν πορευθεῖσιν· ἐπεὶ καὶ τοὺς ἀνάντη καὶ ὄρθιον πορεῖαν ἀνιόντας, καὶ τοὺς ἐμπάλιν διὰ τῆς αὐτῆς κατιόντας, οὐκ ἂν τις ἐτέραν φαίη βαδίζειν, μίᾳς ἀμφοτέροις ἐγκειμένης τοῖς τε ἀνιούσι καὶ κατιούσι, τρίβον· τὸν αὐτὸν γοῦν τρόπον

ξεως τῶν γενεαλογικῶν καταλόγων, ἐκφράζει περισσότερον τὴν πρὸς τοῦτο προσωπικὴν ἐργασίαν τοῦ συντάκτου τοῦ καταλόγου τούτου, πρὸς παροχὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀσφαλεστέρων καὶ περισσοτέρων στοιχείων περὶ τῶν κατὰ σάρκα προπατόρων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ⁴⁰. Ἡ ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ ἀνιούσα παράθεσις τοῦ ὀνόματος τῶν προπατόρων ἐξυπηρετεῖ οὐσιαστικώτερον τὴν προβολὴν τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ κέντρον τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, ὡς ὁροσήμου δηλαδὴ τῆς μεγαλυτέρας πνευματικῆς ἀλλαγῆς τοῦ κόσμου διὰ τῆς ἐν αὐτῷ ἐκφράσεως τῆς πρὸς τὸν κόσμον ὑπερτάτης ἀγάπης τοῦ Θεοῦ (Ἰω. 3,16). "Οθεν ὁ Λουκᾶς ἐπέλεξε τὴν παράθεσιν τοῦ ὀνόματος τῶν κατὰ σάρκα προπατόρων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἀνιούσαν σειρὰν αὐτῶν, ἵνα οὕτω προβάλῃ τὴν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπελθούσαν σωτηρίαν καὶ εἰς τοὺς προπάτορας τούτους, οἱ ὅποιοι καὶ ὑπῆρξαν οἱ ἄμεσοι φορεῖς τῆς περὶ αὐτῆς ἐπαγγελίας⁴¹.

καὶ ἐπὶ τῆς τῶν γενῶν διαδοχῆς πάρεστιν· οὗτος δὲ πόρρωθεν Ἑβραίοις φίλος ἦν ὁ τρόπος, καὶ τῶν θείων συνήθης Γραφῶν». Καὶ αὐτόθι Γ', α', 2. ΒΕΠΕΣ 23,306,17-308,25. Πρβλ. J. Jeremias μν. ἔργ. II, 164-165.

40. Ὁ J. Jeremias (μν. ἔργ. II, 166-167) θεωρεῖ τὸν κατάλογον τοῦ Λουκᾶ οὐ μόνον πληρέστερον, ἀλλὰ καὶ ἀκριβέστερον. Κατ' αὐτὸν (αὐτόθι 168), ἡ τριπλῆ διαφορά τοῦ Λουκᾶ πρὸς τὸ 1 Παραλειπομένων (Λκ. 3,27=1 Παραλ. 3,19. Λκ. 3,27-31=1 Παραλ. 3,10.19. Καὶ Λκ. 3,27=1 Παραλ. 3,20) ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς οὗτος ἐχρησιμοποίησε καὶ ἄλλας τινὰς πηγὰς, καὶ ὅτι αἱ πληροφορίες αὐτοῦ, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ τῶν πλέον ἀπομεμακρυσμένων προγόνων τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ, εἶναι περισσότερον ἀuthεντικά. Ἀξία ὑπομνήσεως ἐνταῦθα εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ J. M a i w o r m (Die Familie Jesu, Regensburg-Münster 1948, 3-5) προσδιορισμοῦ τῶν προπατόρων· α) ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τοῦ Νῶε (περίοδος 1656 ἐτῶν)· β) ἀπὸ τοῦ Νῶε μέχρι τοῦ Ἀβραάμ, ἦτοι τῶν ἐτῶν 1956—2123 π.Χ. καὶ γ) ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ μέχρι τοῦ Δαυὶδ. Ὑπὸ τοῦ M a i w o r m προσδιορίζονται διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τοῦ Ἀβραάμ περίοδον τὰ ὀνόματα 19 προπατόρων· ἦτοι τῶν Ἀδὰμ, Σήθ, Ἐνῶς, Καϊνὰμ, Μαλελεήν, Ἰάρεδ, Ἐνῶχ, Μαθουσάλα, Λάμεχ, Νῶε, Σήμ, Ἀρφαξάδ, Καϊνὰμ, Σάλα, Ἐβερ, Φάλεκ, Ραγάν, Σερούχ, Ναχώρ, Θάρρα, Ἀβραάμ. Τὰ ὀνόματα ταῦτα παρέχονται καὶ ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ (3,34-38). Ὁ M a i w o r m προχωρεῖ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ μέχρι τοῦ Δαυὶδ παράθεσιν τῶν ὀνομάτων δεκατεσσάρων προπατόρων, ἦτοι τῶν Ἰσαάκ, Ἰακώβ, Ἰούδα, Φάρες, Ἐσρώμ, Ἀρνὶ, Ἀδμὶν, Ἀμιναδάβ, Ναασσών, Σάλα, Βοόξ, Ἰωβήδ, Ἰεσσαί, Δαυὶδ. Οὗτος προσδιορίζει ἐνταῦθα τὴν μεταξὺ Ματθαίου καὶ Λουκᾶ διαφορὰν εἰς τὰ ὀνόματα: Ἀρνὶ καὶ Ἀδμὶν (Λκ. 3,33), ἀντὶ τοῦ Ἀράμ (Μτθ. 1,3-4)· Σάλα (Λκ. 3,32) ἀντὶ τοῦ Σαλμών (Μτθ. 1,5). Ὡς γνωστόν, διὰ τὴν περίοδον τοῦ Δαυὶδ μέχρι τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας (1005-586 π.Χ.) ὁ μὲν Ματθαῖος (1,7-11) παρέχει τὰ ὀνόματα δεκατεσσάρων προπατόρων, ὁ δὲ Λουκᾶς εἴκοσι καὶ ἑνός. Διὰ δὲ τὴν περίοδον τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας μέχρι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ μὲν Ματθαῖος (1,12-16) παρέχει τὰ ὀνόματα δώδεκα, ὁ δὲ Λουκᾶς (3,23-27) εἴκοσι-ἑνός προπατόρων. Οὕτω γίνεται σαφές ὅτι αἱ μεγαλύτεραι ἀποκλίσεις μεταξὺ τῶν πληροφοριῶν Ματθαίου καὶ Λουκᾶ παρουσιάζονται εἰς τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ Δαυὶδ μέχρι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

41. Πρβλ. Εἰρηναίου, Κατὰ Αἰρ. 2,22,4.

3) Ἡ παράθεσις τῶν ὀνομάτων μόνον τῶν προπατόρων, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν προμητόρων, καθόσον τὸ γένος τῶν προμητόρων κατὰ κανόνα ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ γένους τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῶν⁴². Ὡς γνωστόν, ὁ γάμος τῶν Ἰσραηλιτῶν συνήπτετο κατὰ κανόνα μόνον μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τῆς αὐτῆς φυλῆς καὶ τοῦ αὐτοῦ γένους (ὄρα Ἀριθ. 46,6 ἐξ.). Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος παρουσιάζει κατ' ἐξαιρέσειν τὰ ὀνόματα μόνον τεσσάρων προμητόρων, πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἑνὸς ὅλως συγκεκριμένου σκοποῦ. Πρόκειται περὶ τῶν προμητόρων Θαμάρ (1,3), Ραχάβ (1,5), Ρούθ (1,5) καὶ Βηρσαβεὲ (1,6: «ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου»), τῆς μητρὸς τοῦ βασιλέως Σολομῶντος⁴³). Ἀναντιρρήτως ἦσαν αὗται προμήτορες τοῦ τε μνήστορος Ἰωσήφ καὶ τῆς Θεοτόκου, ἡ ἀναγραφή δὲ τῶν ὀνομάτων των εἰς τὸν γενεαλογικὸν κατάλογον οὐδεμίαν περιεποιεῖ τιμὴν δι' ὅλους ἀνεξαίρετως τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν Ἰουδαίους⁴⁴. Ἡ ἀναγραφή αὐτῶν συνιστᾷ τὸ θετικώτερον τεκμήριον τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τοῦ Ματθαίου, κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ γενεαλογικοῦ αὐτοῦ καταλόγου. Ἡ παρουσία τῶν ὀνομάτων τῶν προμητόρων τούτων προσδίδει ὅλως ἰδιάζουσιν ἀπόχρωσιν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ὑπὸ τοῦ Ματθαίου συντάξεως τοῦ παρόντος γενεαλογικοῦ καταλόγου. Διὰ τῆς ἀναγραφῆς δηλαδὴ καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν προμητόρων τούτων ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος θέλει νὰ βεβαιώσῃ τοὺς

42. Πρβλ. Ὁριγένους, Ἀποσπ. 10 Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον 1,10. BEΠΕΣ 10, 237, 8-11: «Γενεαλογεῖται μὲν Ἰωσήφ, κατὰ τὴν γενεαλογίαν τῶν Γραφῶν ἄνδρας γενεαλογουσῶν καὶ οὐ γυναῖκας, πληροὶ δὲ ἐν πολλοῖς ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικὸς τὸ λεῖπον, ὡς ὁ Ἰάκωβος τῆς Ραχάβ, ἐν προσκυνήσει τοῦ Ἰωσήφ κατὰ τὰ ὄνειρατα». Εὐσεβίου, Πρὸς Στέφανον... Α', α', BEΠΕΣ 23, 279, 5-16 καὶ Α', ζ', ἐνθ' ἀν. 23,303,15-20: «... διὸ χρησίμως τὸν Ἰωσήφ ἀπὸ Δαυὶδ διὰ τὴν ἀποδοθεῖσαν αἰτίαν γενεαλογοῦντες, ἐν ταῦτῳ καὶ τὴν Μαριὰμ ἐκ Δαυὶδ γεγονέναι συνίσταν, διὰ τοῦ μνηστῆρος τὸ τῆς γαμετῆς ὑποφαίνοντες γένος· νόμου γάρ Μωυσέως διαγορεύοντος μὴ ἄλλοθεν ἐξεῖναι πρὸς γάμον λαμβάνειν, ἢ ἐκ τοῦ γένους τοῦ οἰκείου καὶ τῆς ἰδίας φυλῆς. Πρβλ. Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ, μν. ἔργ. Ε', BEΠΕΣ 17, 171,35-40.

43. Πρβλ. Ὁριγένους, Ὁμιλία ΚΗ' εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν. BEΠΕΣ 15,49,14-50, 22. Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ, μν. ἔργ. Ε'. BEΠΕΣ 17,171,37. Εὐσεβίου, Πρὸς Στέφανον Ζ-Θ'. BEΠΕΣ 23, 311,23-31, 10. Τοῦ αὐτοῦ, Ἐκκλ. Ἰστ. 1,7,13. J. Jeremias μν. ἔργ. II, 164 ἐξ. H. Stegemann, «Die des Urias». Zur Bedeutung der Frauennamen in der Genealogie von Matthäus 1,4-17. Tradition und Glaube. Festschrift für K. G. Kühn, Hrsg. von G. Jeremias, H. - W. Kühn, H. Stegemann, Göttingen 1971. 246-276.

44. Πρβλ. Ὁριγένους, Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον, Ἀποσπ. 6,9,8. BEΠΕΣ 14, 235-236. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁμιλία ΚΗ' εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν BEΠΕΣ 15,33-37: «Ὁ μὲν γὰρ καταβιβάζων τῷ λόγῳ καταβιβάζει αὐτὸν καὶ διὰ γυναικῶν ἀμαρτωλῶν μόνας ἀναγράφας τὰς ἐπιληψίμους, ὁ δὲ γενεαλογῶν τὸν βαπτιζόμενον (νοεῖται ὁ Λουκᾶς) γυναῖκα οὐκ ὀνομάζει ἐν τῇ γενεαλογίᾳ αὐτοῦ· τὴν Θαμάρ οὐ μονίμως τῷ πενθερῷ συνελθοῦσαν, τὴν Μωαβίτιδα Ρούθ, τὴν Ραχάβ, ἣν οὐδὲ οἶδαμεν, καὶ τὴν τοῦ Οὐρίου. Εὐσεβίου, Πρὸς Στέφανον... Ζ', α'. BEΠΕΣ 23,311-314, καὶ Η', α'-γ' αὐτόθι 23,315-317. καὶ Θ', α'-β', αὐτόθι 23,317-318.

ἀναγνώστας τοῦ Εὐαγγελίου του περὶ τῆς προσφορᾶς τῆς σωτηρίας διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνον πρὸς τὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη, μάλιστα δὲ ὄχι μόνον πρὸς τοὺς δικαίους ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς⁴⁵.

4) Ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου ιδιότυπος σχηματικὴ διατύπωσις τοῦ γενεαλογικοῦ καταλόγου· α) διὰ τῆς ἐκάστοτε χρήσεως τοῦ ρήματος «ἐγέννησε»⁴⁶ καὶ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ὀνόματος ἐνὸς ἐκάστου τῶν προπατόρων· β) διὰ τῆς ἀνά δεκατετράδας κατατάξεως τῶν προπατόρων· γ) διὰ τῆς συσχετίσεως τῶν δεκατετράδων τούτων πρὸς τὰς τρεῖς μακρὰς καὶ πλέον σημαντικὰς περιόδους τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσραήλ⁴⁷. Ἡ σχηματικοποίησις αὕτη ἐκφράζει, ἐκτὸς τῶν δυσκολιῶν τοῦ Ματθαίου διὰ τὴν παροχὴν πληρεστέρων πληροφοριῶν, καὶ τὴν προσπάθειαν αὐτοῦ, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς ἀναγνώστας τοῦ μνημοτεχνικῶς διὰ τῆς παρουσιάσεως τῶν προπατόρων τοῦ Ἰσραήλ κατὰ φυλὰς, πατριάς, γένη καὶ οἴκου. Οὕτω κατανοεῖται, ὅτι καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ρήματος «ἐγέννησε» δὲν γίνεται πάντοτε κατὰ κυριολεξίαν, ἀλλὰ ἐνίοτε ἐν γενικωτέρᾳ ἐννοίᾳ, πρὸς ὑποδήλωσιν τῆς συλλογικῆς προβολῆς περισσοτέρων ἀπογόνων διὰ τοῦ ὀνόματος ἐνός, ἴσως τοῦ σημαντικωτέρου προπάτορος ἐξ αὐτῶν. Ὅθεν οὕτως ὑποδηλοῦται ἐνίοτε διὰ τοῦ ὀνόματος ἐνός μόνον προπάτορος μία μακροτέρα περίοδος τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσραήλ, τῆς ὁποίας κυριώτεροι ἐκπρόσωποι ἦσαν οἱ ἀπόγονοι τοῦ ὀνομαστὶ μνημονευομένου προπάτορος⁴⁸.

Ὁ διὰ τῆς σχηματικοποιήσεως ταύτης θεολογικὸς συμβολισμὸς τοῦ γενεαλογικοῦ καταλόγου συσχετίζεται ἀμεσώτατα πρὸς τὴν ἱερότητα τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει καὶ εἰς τοὺς δύο εὐαγγελικοὺς γενεαλογικοὺς καταλόγους. Ὁ Ματθαῖος χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν σχηματικὴν παράστασιν τοῦ καταλόγου τοῦ τὸ πρῶτον πολλαπλάσιον τοῦ ἀριθμοῦ τούτου (2X7=14) συσχετίζων οὕτως ἐκάστην τῶν τριῶν οὐσιαστικῶν περιόδων τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσραήλ πρὸς τὴν ἐννοιαν τοῦ πληρώματος τοῦ χρόνου (Γαλ. 4,4-5), τοῦ χρόνου

45. Πρβλ. Μτθ. 9,12-13. Μρ. 2,17. Λκ. 5,31-32. 1 Τιμ. 1,15.

46. Τὸ ρῆμα τοῦτο χρησιμοποιεῖται ἀδιακρίτως πρὸς δῆλωσιν καὶ τῶν ἐξ ἀνδρα-
 δελφικοῦ γάμου τέκνων τῶν θετῶν πατέρων (Δευτ. 25,5-10). Τοιαύτην λ.χ. περιπτώσιν
 ἔχομεν τὴν τῶν ὁμομητρίων ἀδελφῶν Ἰακώβ καὶ Ἡλὶ, ἀμφοτέρων πάππων τοῦ μνήστορος
 Ἰωσήφ (Μτθ. 1,16, Λκ. 3,23). Πρβλ. Ἰο υ λ ί ο υ Ἀ φ ρ ι κ α ν ο ὦ, μν. ἐργ. Γ'. ΒΕΠΕΣ
 17,170, 28-171,18.

47. Ἡ σχηματικὴ αὕτη διατύπωσις εἶναι γνώρισμα τῶν ἰδιωτικῶν γενεαλογικῶν
 καταλόγων. Ὅρα 1 Παραλ. 2,3-35. 8,1-28.

48. Πρβλ. 1 Παραλ. 1,1-4, καὶ 25-27. Κατὰ Κ λ ῆ μ ε ν τ α τ ὸ ν Ἀ λ ε ξ α ν δ ρ έ α
 (Στρωμ. Α', 21, ΒΕΠΕΣ 7, 293,27-33), ὁ Ἰ ω σ η φ ο ς ὑπελόγισε πρῶτος τὰ ἔτη τῶν
 προπατόρων ἀπὸ Μωυσέως ἕως Δαυὶδ, εἰς ἔτη 585, ἀπὸ Δαυὶδ μέχρι Βεσπασιανοῦ εἰς ἔτη
 1179 κλπ. «...ἐν δὲ τῷ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίῳ... τρία διαστήματα μυστικά ἐξ ἐβδομάσι
 τελειούμενα».

δηλαδή κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπληρώθησαν αἱ ἐπαγγελίαι τῆς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σωτηρίας σύμπαντος τοῦ κόσμου. Ὡς γνωστόν, ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ ἐκφράζει, κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, τὴν ἔννοιαν τῆς ἀρτιότητος καὶ τῆς πληρότητος, καθόσον ὁ Θεὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην⁴⁹. Ὁ Ματθαῖος δηλαδή θέλει οὕτω νὰ συνδέσῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραὴλ, εἰς τὸ σύνολόν της, πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ⁵⁰. Διὰ τοῦτο καὶ παραλείπει ἀνενοχλήτως τὰ ὀνόματα πολλῶν προπατόρων, ὡς λ.χ. τὰ ὀνόματα τριῶν ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς στίχους 8-9, μετὰξὺ τοῦ ὀνόματος τῶν Ἰωρὰμ καὶ Ὁζίου⁵¹.

Ὁ θεολογικὸς συμβολισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Λουκᾶ, διὰ τῶν ἐβδομήκοντα-ἑπτὰ ἐν συνόλῳ προπατόρων αὐτοῦ. Διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου ἔχομεν τὸ ἐνδεκαπλάσιον τοῦ ἑπτὰ ($10+1 \times 7 = 77$). Ἀσφαλῶς δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ τυχαῖος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνταῦθα ἐβδομήκοντα ἑπτὰ προπατόρων⁵². Οὕτω γίνεται σαφές· α) ὅτι ὁ μὲν Ματθαῖος

49. Πρβλ. Ψ.—Ἰ ο υ σ τ ῖ ν ο υ, μν. ἔργ. ἀποκρίσεις εἰς ἐρώτησιν ξθ' «διὰ τὴν ἑπτὰ ἀριθμὸς ἐναλλαγὴν δέχεται;». ΒΕΠΕΣ 4,103,17-19: «Οὐχ ἡ ἐβδομάς οὖν ἐστὶν αἰτία τῆς εἰδωλοκρατίας τῶν ἔργων τῆς φύσεως, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς φύσεως αἰτία τῆς ἐβδομάδος, καθ' ἣν οὐ λαμβάνει τῇ φύσει τὰ οἰκεία ἔργα ἐκτελέσει... Αἰδεσιμώτερος δὲ ἐν αὐτῷ ὁ πᾶς χρόνος τῆς τε τοῦ κόσμου ποιήσεως καὶ τῆς τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν καταπαύσεως· ἐξὰς μὲν τῆς ποιήσεως· μονὰς δὲ τῆς καταπαύσεως, ἵνα οὖν φυλαχθῇ ἡ μνήμη τῆς τοῦ κόσμου ποιήσεως ἐν τοῖς ἀνθρώποις, διὰ τοῦτο τιμιώτερον τῶν ἄλλων εὐρίσκειν ἔταξε τὸν ἑπτὰ ἀριθμὸν ἐν τῇ θεῇ Γραφῇ». Πρβλ. J. J e r e m i a s μν. ἔργ. II, 163.

50. Πρβλ. Εὐ σ ε β ῖ ο υ, Πρὸς Στέφανον ΙΒ', α'. ΒΕΠΕΣ 23,320,39-40: «...ἐπειδὴ δὲ οὐ διδαδοχάς, ἀλλὰ γενεάς ἀριθμῆσαι προῦθετο». Χ ρ υ σ ο σ τ ὁ μ ο υ, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον δ', Migne E.Π. 57,41.

51. Πρβλ. 1 Παραλ. 1,11 καὶ 3,11 ἐξ. Καὶ εἰς τοὺς στίχους Ματθ. 1,12-16 ἔχομεν 13 ἀντὶ τῶν 14 ὀνομάτων. Ἐνταῦθα δηλαδὴ ἀναφέρεται δις τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωαχέμ. Οὕτω παρέχουν ὁ μὲν Ματθαῖος τὰ ὀνόματα 12 μόνον προπατόρων διὰ περίοδον 600 ἐτῶν, ὁ δὲ Λουκᾶς 18 προπατόρων διὰ τὴν αὐτὴν περίοδον.

52. Πρβλ. Μθ. 18,22. Ὁ ρ ι γ έ ν ο υ ς, Ὁμιλία ΚΗ' εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν. ΒΕΠΕΣ 15,49,24-50: «Γενεαλογεῖται ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀγενεαλόγητος μὲν ὢν κατὰ τὴν θεότητα, εἰς γενεαλογίαν δὲ ἐμβάλλων ἑαυτὸν διὰ σέ. Καὶ γενεαλογεῖται δὲ οὐχ ὁμοίως ὑπὸ τῶν Εὐαγγελιστῶν, ὅπερ ἐτάραξε πολλοὺς τῶν ἐντυγχανόντων τῇ Γραφῇ». Αὐτόθι 50,1-10: «Ἐπειδὴ γὰρ ἤρχετο λαβεῖν τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ» (2 Κορ. 5,21), ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο καταβαίνων ἀνέλαβε τὰ ἁμαρτωλὰ πρόσωπα καὶ γεννᾶται διὰ Σολομῶντος, οὗ ἀναγέγραπται τὰ ἁμαρτήματα, καὶ Ροβοάμ, οὗ ἐν ταῖς Βασιλείαις λέγεται τὰ πταίσματα, καὶ τῶν λοιπῶν, ὧν οἱ πολλοὶ ἐποίησαν <τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου> (3 Βασ. 11,8). Οὕτως δὲ ἀναβιβάζει ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τῇ ἀναλογίᾳ ἀναβαίνει οὐ διὰ Σολομῶντος, ἀλλὰ διὰ Νάθαν, τοῦ ἐλέγγαντος τὸν πατέρα ἐπὶ τῇ γενέσει Σολομῶντος καὶ τῇ τοῦ Οὐρίου ἀναίρεσει. Κάκει μὲν αἶε τὰ τῆς γεννήσεως ὀνομάζεται, ἐνταῦθα δὲ τὰ τῆς γεννήσεως σεσιωπῶνται. «Ὁρα Γ ρ η γ ο ρ ῖ ο υ Ν α ζ ι α ν ζ η ν ο ῦ, Λόγος ΜΑ', δ' εἰς τὴν Ἀγίαν Πεντηκοστὴν, ΒΕΠΕΣ 60, 112,37-114,4: «Τολμήσεις δ' ἂν τις τῶν πάντα νεανικῶν καὶ ἐπὶ τὸν νέον Ἀδὰμ ἔλθειν, τὸν Θεὸν μου καὶ Κύριον Ἰη-

ἔταξεν ὡς σκοπὸν τῆς ὑπ' αὐτοῦ συντάξεως τοῦ γενεαλογικοῦ καταλόγου τῶν κατὰ σάρκα προπατόρων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν κατάδειξιν τῆς ἐν αὐτῷ πληρώσεως τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ (Γεν. 17,1-22 καὶ 18,18 κλπ.)· β) ὅτι ὁ Λουκᾶς πάλιν ἔθεσεν ὡς σκοπὸν τοῦ ἰδικοῦ του γενεαλογικοῦ καταλόγου τὴν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνσάρκωσιν τοῦ θεοῦ Λόγου, τὴν ἀναγομένην εἰς τὴν δι' αὐτοῦ «πλάσιν» τοῦ Ἀδάμ, καὶ τὴν διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως ταύτης σωτηρίαν πάσης σαρκός, ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων, εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Ἰδιαιτέρως ὑπογραμμίζεται ἐνταῦθα ὁ κοινὸς σκοπὸς ἀμφοτέρων τῶν εὐαγγελικῶν γενεαλογικῶν καταλόγων. Εἶναι δὲ οὗτος ἡ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πλήρωσις τῶν περὶ τοῦ Μεσσίου προφητειῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τῶν προφητειῶν τούτων προέχει ἡ ἐκ τοῦ Δαυὶδ βασιλικὴ καταγωγὴ τοῦ Μεσσία⁵³. Κατ' οὐσίαν ἀμφοτέροι οἱ κατάλογοι εἶναι κατάλογοι τῶν προπατόρων τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος οὐδεμίαν ἔχει ἄμεσον κατὰ σάρκα σχέσιν καὶ συγγένειαν πρὸς τὸν ἐκ «Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου» σαρκωθέντα Ἰησοῦν Χριστόν. Οὕτω προσδιορίζεται διὰ τῶν καταλόγων τούτων μόνον ἐμμέσως ἡ κατὰ σάρκα συγγένεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς ἐκ μητρὸς προπάτορας αὐτοῦ, καθόσον αἱ περὶ γάμου διατάξεις παρὰ τῷ Ἰσραὴλ ἐπέβαλλον τὴν σύναψιν γάμου μόνον μεταξὺ τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς, τοῦ αὐτοῦ γένους, καὶ τῆς αὐτῆς πατριᾶς προερχομένων Ἰουδαίων. Τοῦτο σημαίνει ὅτι οἱ ἐρχόμενοι εἰς γάμου κοινωνίαν, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, εἶχον κατὰ κανόνα κοινούς προγόνους⁵⁴.

Κατὰ τὰ τότε ἰσχύοντα περὶ μνηστείας καὶ γάμου, ἐπιτρέπεται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἡ μνηστεία τῆς Θεοτόκου μετὰ τοῦ Ἰωσήφ μαρτυρεῖ καὶ ταύτης

σοῦν Χριστόν, ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν Ἀδάμ, ἐβδομηκοστὸν ἑβδομον ἀριθμούμενον, κατὰ τὴν τοῦ Λουκᾶ γενεαλογίαν ἀναποδίζουσαν» (Λκ. 3,23). Πρβλ. J. J e r e m i a s μν. ἔργ. II, 164, ἐνθα ὁ λόγος καὶ περὶ τῆς γραφῆς διαφόρων ἄλλων ἀριθμῶν 72, 73, 76, εἰς διάφορα χειρόγραφα. Ὁ J. J e r e m i a s ἐνταῦθα ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Λουκᾶς ἀρχικῶς παρεῖχε τὰ ὀνόματα 72 μόνον προπατόρων, βασιζόμενος καὶ εἰς τὸν Εὐρηναῖον, ὡς καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου τοῦ Ἀφρικανοῦ παρὰλειψιν εἰς τὸ Λκ. 3,24 τῶν ὀνομάτων τῶν Ματθᾶν καὶ Λευὶ. Κατὰ τὸν J e r e m i a s (αὐτόθι 161), ἦτο εὐκόλος πάντοτε ὁ ἐλεγχος τῶν σφαλμάτων τῶν γενεαλογικῶν τούτων καταλόγων, δέχεται δὲ ὁ ἐρευνήτης οὗτος τὰς διαφορὰς τῶν δύο εὐαγγελικῶν γενεαλογικῶν καταλόγων ὡς ἐκφρασιν τῆς δυνατότητος τοῦ ἐλέγχου τούτου. Περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν προπατόρων εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Λουκᾶ, ὅρα καὶ M. A. Σιώτου, Γενεαλογία, Θρησκ. καὶ Ἠθικῇ ἐγκυκλοπαίδειᾳ 4, 253.

53. Πρβλ. Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ, Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀριστείδην Α'. ΒΕΠΕΣ 17,170,4-9.

54. Πρβλ. Εὐσεβίου, Εὐαγγελικὴ ἀπόδειξις Ζ', 362 ΒΕΠΕΣ 27, 304, 18-23. Τόῦ αὐτοῦ, Πρὸς Στέφανον... ἀπάντησις εἰς ἐρώτησιν 1, ΒΕΠΕΣ 23, 299,1-325,30. J. J e r e m i a s μν. ἔργ. II, 238. Ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ γάμου μεταξὺ συγγενῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

τὴν καταγωγὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, τὴν ὑπαρξιν δηλαδὴ συγγενείας μεταξὺ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Θεοτόκου, ὡς θὰ γίνῃ εὐρύτερον λόγος κατωτέρω. Μάλιστα ἡ διαπίστωσις τοῦ γεγονότος τούτου βοηθεῖ εἰς τὴν κατανόησιν πολλῶν πραγμάτων τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τῆς μνηστείας τῆς Θεοτόκου μετὰ τοῦ γέροντος πλέον Ἰωσήφ, καὶ πατρὸς πολλῶν τέκνων. Ἡ ἀντίληψις αὕτη περὶ τῆς ὑπάρξεως συγγενείας τινὸς μεταξὺ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Θεοτόκου παρουσιάζεται, ὡς θὰ δειχθῇ κατωτέρω, περισσότερον ἔντονος εἰς τὴν μεταγενεστέραν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, διὰ τῆς ὁποίας γίνεται σαφές ὅτι πολλὰκις ἀνεζητήθη εἰς ἀμφοτέρους τοὺς εὐαγγελικούς γενεαλογικούς καταλόγους τὸ ὄνομα, ἢ τὰ ὀνόματα τῶν κοινῶν ἐκείνων προπατόρων τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Θεοτόκου, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἤρchiσεν ἡ διακλάδωσις τῶν δύο οἰκογενειῶν των. Ὡς ἦτο φυσικόν, τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωακείμ, τοῦ πατρὸς τῆς Θεοτόκου, δὲν ἀναγράφεται εἰς τοὺς εὐαγγελικούς γενεαλογικούς καταλόγους. Ἐρωτᾶται, μήπως ἐν ἐκ τῶν ἐγγυτέρων πρὸς τὸν Ἰωσήφ καὶ τὴν Θεοτόκον ὀνομάτων τῶν καταλόγων τούτων εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ πάππου ἢ τοῦ προπάππου τῆς Θεοτόκου; Τὴν ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος τούτου ἀναζητήσιν ἐπεχείρησεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, ὡς θὰ γίνῃ κατωτέρω λόγος περὶ αὐτῆς.

Δι' ὧν ἤδη ἐξετέθησαν εἰς τὴν παροῦσαν παράγραφον, κατανοεῖται, ὅτι ἀμφότεροι οἱ εὐαγγελικοὶ γενεαλογικοὶ κατάλογοι τῶν κατὰ σάρκα προπατόρων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν προέκυψαν ἐξ ἀπλῆς ἀντιγραφῆς ὑπαρχόντων καταλόγων, ἀλλ' ὅτι οὗτοι εἶναι τὸ προῖόν τῆς προσωπικῆς ἐργασίας ἐκάστου τῶν Εὐαγγελιστῶν⁵⁵. Τοῦτο σημαίνει ὅτι καὶ οἱ δύο Εὐαγγελισταὶ ἐχρησιμοποίησαν περισσοτέρας πηγὰς διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἰδίου αὐτῶν καταλόγου. Οὗτοι ἀσφαλῶς ἐχρησιμοποίησαν πρωτίστως τοὺς γενεαλογικούς καταλόγους τῶν ἀπογόνων τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ, περὶ τῶν ὁποίων, ὡς εἶδομεν, κάμνουν βραδύτερον λόγον Ἰούλιος ὁ Ἀφρικανὸς καὶ ὁ Καισαρείας Εὐσέβιος. Ἀσφαλῶς δὲ ἐχρησιμοποίησαν καὶ τοὺς καταλόγους τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν τῆς Θεοτόκου, τῆς οἰκογενείας δηλαδὴ Ζαχαρίου καὶ τῆς Ἐλισάβετ, τῶν γονέων Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ὑπενθυμίζεται ὅτι προκειμένου περὶ τῶν πρὸ τοῦ Δαυὶδ κοινῶν προπατόρων ἀμφότεροι οἱ Εὐαγγελισταὶ παρουσιάζουν μεγαλύτεραν ἐξάρτησιν ἐκ τῶν γενεαλογικῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης⁵⁶.

55. Πρβλ. Εὐσέβιου, Ἐρωτήσεις εἰς τὰς εὐαγγελικὰς περικοπὰς ἐκ τῆς σειρᾶς Νικήταν Σεργίου εἰς τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν β'-γ' ΒΕΠΕΣ 23,238,31-239,20.

56. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος παρουσιάζει κατὰ στίχους τὴν ἀκόλουθον ἐξάρτησιν: α) Στίχος 1,3 = Γεν. 39,29· 1 Παραλ. 2,4. 4,1-2. Ρούθ 4,12· 18-19. β) Στίχος 1,4 = 1 Παραλ. 2,10. Ρούθ 4,19. γ) Στίχος 1,5 = Κριτ. 2,1-3. Ρούθ 4,17.19-21. δ) Στίχος 1,6 = 1 Παραλ. 3,5-9. Ρούθ 4,20-21. ε) Στίχος 1,8 = 1 Παραλ. 3,11. στ) Στίχος 1,9-10 = 1 Παραλ. 3,12-13. ζ) Στίχος 1,11 = 1 Παραλ. 3,13-16. η) Στίχος 1,12 = 1 Παραλ. 3,17-21. Καὶ ὁ Λουκᾶς παρουσιάζει ὡσαύτως τὴν ἀκόλουθον ἐξάρτησιν: α) Στίχ. 3,33 = 1

γ'. Αἱ βασικαὶ διαφοραὶ τῶν δύο εὐαγγελικῶν γενεαλογικῶν καταλόγων⁵⁷.

Αἱ βασικαὶ διαφοραὶ τῶν καταλόγων τούτων ἀφοροῦν· α) εἰς τὴν ἐν ἐκάστῳ Εὐαγγελίῳ διάφορον θέσιν αὐτῶν· β) εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν προπατόρων· καὶ γ') εἰς τὴν ἀναγραφὴν ἄλλων ὀνομάτων ὑπὸ τοῦ ἐνὸς καὶ ἄλλων ὑπὸ τοῦ ἐτέρου⁵⁸. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν θέσιν τοῦ γενεαλογικοῦ καταλόγου εἰς τὸ κείμενον τοῦ Ματθαίου γίνεται σαφές ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς οὗτος ἀρχόμενος τοῦ Εὐαγγελίου του διὰ τοῦ γενεαλογικοῦ καταλόγου τῶν προπατόρων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ζητεῖ νὰ καταδείξῃ τὴν ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἐκπλήρωσιν τῶν περὶ τοῦ Μεσσίας ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Λουκᾶς πάλιν, τοποθετῶν τὸν ἰδικόν του γενεαλογικὸν κατάλογον εὐθὺς μετὰ τὴν κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διακήρυξιν τοῦ Θεοῦ Πατρός, «Σὺ εἰ ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ εὐδόκησα», θέλει νὰ διδάξῃ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ⁵⁹. Ὡς δὲ πρὸς τὴν μεγάλην διαφορὰν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν προπατόρων μεταξὺ τῶν δύο γενεαλογικῶν καταλόγων⁶⁰ πρέπει νὰ υπογραμμισθῇ ὅτι αὕτη οὐδὲν δημιουργεῖ πρόβλη-

Παραλ. 3,17. 2 Ἑσδρα 3,2. β) Στίχος 3,32 = Ρουθ 4,22. γ) Στίχος 3,33 = 1 Παραλ. 2, 1-15. δ) Στίχος 3,35-36 = Γέν. 11,10-26. 1 Παραλ. 1,1-4· 27. ε) Στίχος 3,38 = Γενεσ. 4,25-26. 5,1-32. Κατὰ τὴν Ψ. Ἰουστίνον (μν. ἔργ. ἀποκρίσεις εἰς ἐρωτήσεις 133, ΒΕΠΕΣ 4, 138,25-30): «Οὐ ἀποφάσει δὲ χρώμενοι οἱ Εὐαγγελισταὶ τὴν ἐκθεσιν ἐποιήσαντο τῶν ἐν ταῖς γενεαλογίαις ὀνομασθέντων, ἀλλὰ ταῖς ἐγγράφοις ἱστορίαις. Ἑβραῖοι ἦσαν, ἐξ Ἑβραίων οἱ τὰς γενεαλογίας συγγραφάμενοι ἄγιοι Εὐαγγελισταί· παρ' οἷς πολλή τις ἦν σπουδὴ τοῦ συγγραφέως ἔχειν τῆς βασιλικῆς τε καὶ ἱσραηλιτικῆς φυλῆς τὴν γενεαλογίαν».

57. Πρβλ. Ὁριγένους, Ὁμιλία ΚΗ' εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν. ΒΕΠΕΣ 15,49, 26-27: «Καὶ γενεαλογεῖται δὲ οὐχ ὁμοίως ὑπὸ τῶν Εὐαγγελιστῶν, ὅπερ ἐτάραξε πολλοὺς τῶν ἐντυγχανόντων τῇ Γραφῇ». Πρβλ. J. J e r e m i a s, μν. ἔργ. II, 162.

58. Οὕτω λ.χ. ἔχομεν εἰς μὲν τὸν Ματθαῖον (1,12, πρβλ. 1 Παραλ. 3,17) τὸν Ἰεχονίαν ὡς πατέρα τοῦ Σαλαθιήλ καὶ τὸν Νηρι ἄντ' αὐτοῦ εἰς τὸν Λουκᾶν (3,27). Ὁμοίως καὶ εἰς τὸ Μτθ. 1,13 παρουσιάζεται ὁ Ἀβιούδ ὡς υἱὸς τοῦ Ζοροβάβελ, εἰς δὲ τὸν Λουκᾶν (3,27) ὁ Ρησά. Ὁμοίως καὶ εἰς τὸ Μτθ. 1,15 παρουσιάζεται ὁ Ἰακώβ ὡς πατὴρ τοῦ μνηστορος Ἰωσήφ, εἰς δὲ τὸ Λκ. 3,23 ὁ Ἠλὶ. Πρβλ. J. J e r e m i a s, μν. ἔργ. II, 162.

59. Ὁ Εὐσέβιος (Ἑρωτήσεις εἰς τὰς εὐαγγελικὰς περικοπὰς... εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν, ΒΕΠΕΣ 23,340,4 ἐξ.) χαρακτηρίζει ὡς ἄκαιρον τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ τοποθέτησιν τοῦ γενεαλογικοῦ καταλόγου μετὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν κατενόησε τὴν πρόθεσιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ. Πρβλ. Τ ο ὕ α ὗ τ ο ὕ, Πρὸς Στέφανον... Γ', γ'. ΒΕΠΕΣ 23,307,12-33.

60. Ὁ W. B a u e r (μν. ἔργ. 24) παρατηρεῖ ὅτι ἡ ὑπαρξίς εἰς τὴν τρίτην δεκατετράδα τοῦ Ματθαίου (1,12-16) δεκατριῶν μόνον ὀνομάτων προσδίδει εἰς τὴν δεκατετράδα ταύτην ἰδιαιτέραν θεολογικὴν ἀξίαν, εἰς ὅλον δὲ τὸν κατάλογον καθαρῶς μεσσιανικὸν χαρακτῆρα, διότι οὕτω παρουσιάζεται ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατέχων τὴν τεσσαρακοστὴν δευτέραν θέσιν τοῦ καταλόγου τούτου. Ὑπενθυμίζεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς 42 ἐκφράζει ὁμοῦ τὴν τελειότητα τῆς θείας δημιουργίας καὶ τὴν πληρότητα τῆς θείας οἰκονομίας (6X7=42) ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὕτω προσλαμβάνουν ἰδιαιτέραν ἀξίαν οἱ στίχοι

μα, καθόσον ἀμφότεροι οἱ Εὐαγγελισταὶ καταδεικνύουν ἐξ Ἰσοῦ διὰ τῶν ὑπὸ ἐνὸς ἐκάστου ἀναφερομένων προπατόρων· α) ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς προέρχεται κατὰ σάρκα ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους τοῦ Δαυὶδ⁶¹, καὶ β) ὅτι οὗτος εἶναι πράγματι ὁ ὑπὸ πάντων ἀναμενόμενος Μεσσίας. Πάντως ἦτο πρόθεσις ἀμφοτέρων τῶν Εὐαγγελιστῶν ἡ κατὰ τὸ δυνατόν πληρότης τοῦ καταλόγου αὐτῶν. Αἱ πρὸς τοῦτο ἀνυπερβλήτοι ἐκ τῶν πραγμάτων δυσκολίαι δὲν σημαίνουν ὅτι οὗτοι ἔσφαλον⁶². Τέλος ὡς πρὸς τὴν τρίτην διαφορὰν μεταξὺ τῶν δύο εὐαγγελικῶν γενεαλογικῶν καταλόγων, τὴν διαφορὰν δηλαδὴ τοῦ ὀνόματος προπατόρων τινῶν⁶³, τονίζεται ὅτι δὲν πρόκειται περὶ λάθους τινός, ἀλλ' ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπάρχει ἐκάστοτε εἰδικὸς λόγος, ὁ ὁποῖος καὶ προσδίδει ἰδιαιτέραν θεολογικὴν ἀξίαν εἰς τὸν κατάλογον τοῦτον. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῇται ὅτι ἀμφότεροι οἱ Εὐαγγελισταὶ κατὰ κύριον λόγον προβάλλουν τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ «ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου»⁶⁴. Παρὰ ταῦτα αἰσθάνονται ἐπιτακτικὴν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς παραθέσεως τῶν κατὰ σάρκα προπατόρων τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ, τοῦ κατὰ νόμον θετοῦ πατρὸς τοῦ Ἰησοῦ, διὰ νὰ δηλώσουν ἀκριβῶς τὴν νομικὴν συγγένειαν καὶ σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ οὐχὶ τὴν φυσικὴν πατρότητα αὐτοῦ⁶⁵, ὡς ταύτην ἐδέχοντο οἱ κάτοικοι τῆς Ναζαρέτ, καὶ γενικώτερον οἱ τότε Ἰουδαῖοι, οἱ μὴ γνωρίσαντες τὸ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποκαλυπτόμενον μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας. Ἀμφότεροι οἱ γενεαλογικοὶ οὗτοι κατάλογοι προβάλλουν τὴν νομικὴν καὶ οὐχὶ τὴν φυσικὴν ἐξ αἵματος συγγένειαν διὰ τῶν προπατόρων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀπέθανον ἄτεκνοι, πλὴν ὅμως τὸ ὄνομα αὐτῶν ἔφερε τὸ πρῶτον τέκνον τοῦ ἀδελ-

Μτθ. 1,16 καὶ Λκ. 3,23, διότι ἀμφότεροι προβάλλουν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς τὸν σκοπὸν ἀμφοτέρων τῶν γενεαλογικῶν καταλόγων, ἅμα δὲ καὶ ὡς τὴν ἀνακεφαλαίωσιν τῆς θείας δημιουργίας καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους (Ἐφεσ. 1,10).

61. Πρβλ. Μτθ. 22,41-43. Ρωμ. 1,3-9,5. 2 Τιμ. 2,8. Ἀποκ. 5,5. 22,16.

62. "Ορα Ἰουλιου Ἀφρικανοῦ, μν. ἔργ. Β', (ΒΕΠΕΣ 17,170,20-21) καὶ Δ' (αὐτόθι 171,19-21). Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἰστ. 1,7,4. Ψ'. Ἰουστίνου, μν. ἔργ. ἀπαντ. εἰς ἔρωτ. 131 (ΒΕΠΕΣ 4, 136,39-137,2).

63. Τοιαύτας διαφορὰς ὀνομάτων τῶν προγόνων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὰ βιβλία τῆς Π.Δ. "Ορα 1 Παραλ. 2,3-3,4. 4,1-23 ἐν ἀντιπαράβολῃ πρὸς τὰ 1 Παραλ. 7,6-12, καὶ 8,1-40.

64. Πρβλ. Εὐσεβίου, Πρὸς Στέφανον... Α' ΒΕΠΕΣ 23, 299,8: «Ἄλλ' οὐκ ἐκ τοῦ Ἰωσήφ ὁ Χριστός, ἀλλ' ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας, ὡς φησιν ἡ Γραφή».

65. Τοιαύτας περιπτώσεις ἔχομεν μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος δύο· α) τοῦ Ἰωσήφ, ὅστις παρουσιάζεται ἔχων δύο πατέρας, τὸν Ἰακώβ, ὡς φυσικὸν γενήτορα (Μτθ. 1,16), καὶ τὸν Ἠλί, ὡς κατὰ νόμον πατέρα (Λκ. 3,23)· β) τοῦ Ματθάν, τοῦ πάππου δηλαδὴ τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ (Μτθ. 1,15), καὶ πατρὸς τοῦ Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν Λουκᾶν (3,24), φέρεται ἔχων πατέρα τὸν Μελχί. Πρβλ. Εὐσεβίου, ἐνθ' ἄν. Γ' α. ΒΕΠΕΣ 23,306,17-34.

φοῦ των ἐκ τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς χήρας τοῦ ἀποθανόντος, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Δευτερονομίου (25,5-10)⁶⁶. Οὕτω παρουσιάζεται μετὰ τῶν Ματθάν-Μελχί, Ἰακώβ καὶ Ἡλὶ ἡ νομικὴ αὕτη συγγένεια τῶν προπατόρων τοῦ Ἰωσήφ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς γενεαλογικοὺς καταλόγους⁶⁷. "Ὅθεν ὁ μνήστωρ Ἰωσήφ εἶχε δύο πατέρας, τὸν κατὰ νόμον, καὶ οὗτος ἦτο ὁ Ἡλὶ (Λκ. 3,23), καὶ τὸν κατὰ σάρκα γεννήτορα, τὸν Ἰακώβ (Μτθ. 1,16). Οὕτω

66. Ἡ ἀτεκνία παρ' Ἰουδαίοις ἐθεωρεῖτο κοινωνικὸν ὄνειδος. Διὰ τοῦτο πᾶς Ἰσραηλίτης ἔπρεπε μετὰ δεκαετῇ ἀτεκνίαν νὰ λάβῃ ἄλλην σύζυγον. Πρβλ. J. J e r e m i a s μν. ἔργ. II, 245, ἐνθα καὶ διάφορα παραδείγματα. Πᾶσα χήρα Ἰσραηλίου ἀποθανόντος ἄνευ τέκνου δὲν ἀπεδεσμεύετο αὐτομάτως ἐκ τοῦ γάμου τοῦ ἀνδρός της, ἀλλ' ὥφειλε νὰ ἔλθῃ εἰς γάμου κοινωνίαν μετὰ τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἀποθανόντος ἀνδρός της, ἵνα ἐξ αὐτῶν ἀναστήσῃ τὸ σπέρμα ἐκείνου (Δευτ. 25,5-10. Πρβλ. Μρ. 12,18 ἐξ. καὶ παράλληλα), ἄλλως ἔπρεπε ἡ χήρα αὕτη νὰ λάβῃ «βιβλίον ἀποστασίου» παρὰ τινος τῶν συγγενῶν τοῦ ἀποθανόντος ἀνδρός της, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν ἦδύνατο αὕτη νὰ συνάψῃ ἄλλον γάμον. Πρβλ. J. J e r e m i a s μν. ἔργ. II, 245. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ «λευιρατικὸς γάμος» ἦτο ἐπιτρεπτός ἀκόμη καὶ μετὰ τοῦ πατρός, ὡς καὶ μετὰ τοῦ θείου, ἐκ πατρός, τοῦ ἀτέκνου ἀποθανόντος Ἰσραηλίου. Παραδείγματα ὅρα παρὰ J. J e r e m i a s, μν. ἔργ. 83.

67. "Ὁρα Ψ'. Ἰ ο υ σ τ ί ν ο υ, μν. ἔργ., ἀπάντησις εἰς ἐρώτησιν 131. (ΒΕΠΕΣ 4, 137,3-9): «Ἐν τῇ γενεαλογίᾳ τῇ κατὰ Λουκᾶν, ὁ Ἡλὶ μόνος ἐστὶ πατὴρ τοῦ Ἰωσήφ κατὰ τὸν νόμον· ἀπὸ δὲ τοῦ Ἡλὶ ἕως τοῦ Νάθαν πάντες οἱ ὑποτεταγμένοι κατὰ φύσιν εἰσὶν υἱοὶ τῶν ὑποτεταγμένων, τῶν διὰ τὴν σχέσιν ἣν ἔχει ὁ Ἡλὶ πρὸς τὸν Ἰωσήφ, πάππων καταλογιζομένων, τοῦ Ἰωσήφ μὲν μόνου κατὰ τὸν νόμον, τῶν λοιπῶν δὲ πάντων κατὰ φύσιν. Τοῦτο δὲ οὕτως νοουμένου, ἀναιρεῖται πᾶσα ἡ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἐπὶ τῇ ἀντιλογίᾳ διαβολή, ἡ ἐκ τῆς παρανοίας τῶν ἐκείνων φωνῶν νομισθεῖσα τοῖς παρανοήσασιν». Αὐτόθι ἀπάντησις καὶ εἰς ἐρώτησιν 133 (ΒΕΠΕΣ 4,138,11-30): «Ὁ δὲ Ἡλὶ μόνος ἦν κατὰ τὸν νόμον πατὴρ τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ διὰ τὴν κατὰ νόμον υἰότητα ἕως Νάθαν κατὰ τὴν αὐτῶν σχέσιν ἀναγομένου... τὸν δὲ δεσπότην Χριστὸν ὀνομασθῆναι Ὑἱὸν τοῦ Ἰωσήφ, δύο πατέρας ἐσχηκότος, τὸν μὲν κατὰ νόμον, τὸν δὲ κατὰ φύσιν, ἡ θέα χάρις ὠκονόμησεν, ἵνα, ὅταν ἀκούωμεν τὸν Χριστὸν, υἱὸν μὲν ὄντα τοῦ Ἰωσήφ, μὴ γεννηθέντα δὲ κατὰ φύσιν ἐξ αὐτοῦ, μὴ ξενισθῶμεν. "Ὡσπερ γὰρ αὐτὸς ὁ Ἰωσήφ υἱὸς μὲν ἐκλήθη τοῦ Ἡλὶ, μὴ γεννηθεὶς δὲ ἐξ αὐτοῦ, ὅτι τῷ θείῳ νόμῳ οὕτως ἔδοξεν ἐκ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἡλὶ δοῦναι υἱὸν τῷ Ἡλὶ, οὕτως ἔδοξε τῷ Θεῷ, ἐκ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἰωσήφ δοῦναι υἱὸν τῷ Ἰωσήφ, μὴ γεννηθέντα κατὰ φύσιν ἐξ αὐτοῦ. Τὸ γὰρ ἐκ γυναικὸς τινος χωρὶς πορνείας τικτόμενον, υἱὸς ἐστὶν ἐξ ἀνάγκης τοῦ ἀνδρός καὶ τῆς γυναικὸς· ὥς τρόπον τοῦτο ὁ Θεὸς δοῦναι υἱὸν τῷ ἀνδρί, ἡ διὰ συναφείας ἢ χωρὶς συναφείας». Πρβλ. Εὐ σ ε β ί ο υ, Ἐκκλ. Ἰστ. 1,7,2-5. Τ ο ῦ α ὐ τ ο ῦ, Πρὸς Στέφνον... Δ', β'. (ΒΕΠΕΣ 23, 309,22-28): «Ἡ κατὰ φύσιν γένεσις ἐστὶ Ματθαίου· ἡ κατὰ νόμον ἀνάστασις γένους ἐστὶν ἡ τοῦ Λουκᾶ· Ματθάν ὁ ἀπὸ Σολομῶντος ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ· Ματθάν ἀποθανόντος, Μελχὶ ὁ ἀπὸ Νάθαν ἐκ τῆς αὐτῆς γυναικὸς ἐγέννησε τὸν Ἡλὶ· ὁμομήτριοι ἄρα ἀδελφοὶ Ἡλὶ καὶ Ἰακώβ· Ἡλὶ ἀτέκνου ἀποθανόντος ὁ Ἰακώβ ἀνέστησεν αὐτῷ σπέρμα, γεννήσας τὸν Ἰωσήφ κατὰ φύσιν μὲν ἑαυτῷ, κατὰ νόμον δὲ Ἡλὶ· οὕτως ἀμφοτέρων υἱὸς ὁ Ἰωσήφ». Πρβλ. Ψ'. Ἰ ο υ σ τ ί ν ο υ, μν. ἔργ., ἀπάντησις εἰς ἐρώτησιν 6 (ΒΕΠΕΣ 4, 102, 1-16), καὶ Ἰ ο υ λ ί ο υ Ἀ φ ρ ι κ α ν ο ῦ, μν. ἔργ. Β' (ΒΕΠΕΣ 17,170, 12-25) Γ'-ΣΤ (αὐτόθι 17,170-172).

παρουσιάζεται ἡ πραγματικὴ ἱστορικὴ βάσις ἀμφοτέρων τῶν εὐαγγελικῶν γενεαλογικῶν καταλόγων⁶⁸.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ θέμα τῶν δύο πατέρων τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ ἐδημιούργησε δυσκολίας εἰς τοὺς ἐρμηνευτάς, διότι ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν Ἰακώβ παρουσιάζεται προερχόμενος ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Σολομώντος, ὁ δὲ Ἡλὶ ἐκ τῶν τοῦ Νάθαν. Ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου μόνῃ ὀρθὴ ἐρμηνεία εἶναι ὅτι ὁ Ἰακώβ καὶ ὁ Ἡλὶ ὑπῆρξαν μόνον ὁμομήτριοι ἀδελφοί, ἐντεῦθεν καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ πάππου αὐτῶν, ὅστις κατὰ μὲν τὸν Ματθαῖον εἶναι ὁ Ματθάν, κατὰ δὲ τὸν Λουκᾶν ὁ Μελχί⁶⁹. Σχετικὴν πληροφορίαν παρέχει ὁ Ἰούλιος ὁ Ἀφρικανός⁷⁰, προερχομένην δῆθεν ἐκ τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως⁷¹. Κατ' αὐτόν, «...ὅτε Ματθάν καὶ

68. Ὁ Ψ'. Ἰουστίνος (μν. ἔργ., ἀπόκρισις εἰς ἐρώτησιν 132, ΒΕΠΕΣ 4,137, 11-40) γνωρίζει ὅτι ἡ ὑποχρέωσις τοῦ λευιρατικοῦ γάμου (Λευτ. 25,5-10) δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τοὺς ἀγάμους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐγγάμους ἀδελφούς. «Οὐδὲν ἄρα ἄτοπον οὐδὲ βλάπτει ἐκ τοῦ γυναῖκα ἐπὶ γυναῖκα λαβεῖν». Κατ' αὐτόν, ἄτοπον συνίστα ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς: «Ἐτέθη δὲ ὁ νόμος οὗτος, ἵνα, ὡν ἀφελίκατο ὁ θάνατος τὸν τετελευτηκότα, τοῦτέστι τῆς τε πατρότητος καὶ τοῦ κληρονομίου, ταῦτα παράσχη αὐτῷ τῇ τοῦ νόμου προνοίᾳ. Εἰ γὰρ μνημοσύνης ἕνεκεν καὶ κληρονομίας πρὸς τὸν γάμον οἱ ἄνθρωποι ἐρχονται, δῆλον ὅτι ὧ... παρακληθεῖθι Θεὸς ταῦτα παρασχεῖν ἀνθρώποις, ἀνωφελές οὐ γίνεται τὸ πρᾶγμα. Προσέτι δὲ τούτῳ τῷ νόμῳ καὶ ἕτερόν τι ὠφέλιμον, ἵνα ταύτῃ τῇ ἐπιγαμίᾳ ὁ κληρονόμος μείνῃ ἐν τῇ αὐτῇ φυλῇ, καὶ μὴ μεταβῇ εἰς ἑτέραν φυλὴν» καὶ ἐπειδὴ ἀπαξ συναφθεῖσα ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ τῷ πρώτῳ ἐν σῶμα γέγονε, διὰ τοῦτο οὐ γίνεται πατὴρ ἀλλοτρίας γονῆς ὁ τελευτήσας, ἀλλὰ τοῦ ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ σώματος τικτομένου...» (ἐνθ' ἂν. 137, 28-38).

69. Μεταξὺ τοῦ Δαυὶδ καὶ τοῦ Ματθάν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος παρουσιάζει τοὺς ἐξῆς κατὰ σειρὰν 25 προπάτορας: Ματθάν, Ἐλεάζαρ, Ἐλιοῦδ, Ὀχίμ, Σαδώκ, Ἀζώρ, Ἐλιακίμ, Ἀβιούδ, Ζοροβάβελ, Σαλαθιήλ, Ἰεχονίας (μετοικεσία Βαβυλῶνος), Ἰωσίας, Ἀμώς, Μανασσῆς, Ἐζεκίας, Ἀχαζ, Ἰωάθαμ, Ὀζίας, Ἰωράμ, Ἰωσαφάτ, Ἀσάφ, Ἀβιά, Ροβοάμ, Σολομών, Δαυὶδ. Ὁ Λουκᾶς ἐπίσης παρουσιάζει τοὺς κάτωθι 39 προπάτορας: Ματθᾶτ, Λευὶ, Μελχί, Ἰαναὶ, Ἰωσήφ, Ματταθίας, Ἀμώς, Ναούμ, Ἑσλὶ, Ναγγαί, Μαάθ, Ματταθίας, Σεμεὶν, Ἰωσήφ, Ἰούδας, Ἰωανάν, Ρησά, Ζοροβάβελ, Σαλαθιήλ, Νηρί, Μελχί, Ἀδδί, Κωσάμ, Ἐλμαδάμ, Ἡρ, Ἰησοῦς, Ἐλιέζερ, Ἰωρίμ, Ματθᾶτ, Λευὶ, Συμεών, Ἰούδας, Ἰωσήφ, Ἰωνάμ, Ἐλιακίμ, Μηλέα, Μεννά, Ματταθά, Νάθαμ, Δαυίδ· ἐκ τούτων ὁ Ματθαῖος ἀναφέρει μόνον 7, ἐκ τῶν 39 τοῦ Λουκᾶ, ὁ δὲ Λουκᾶς ἀγνοεῖ 14 ἐκ τῶν τοῦ Ματθαίου.

70. Ὅρα Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ, μν. ἔργ. Α-Ε' (ΒΕΠΕΣ 17,171,19-172, 14). Πρβλ. Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἰστ. 1,7,11-15. ΒΕΠΕΣ 19,212,35-38.

71. Αὐτόθι Β', ΒΕΠΕΣ 17,170,12-25: «Ἐπειδὴ γὰρ τὰ ὀνόματα τῶν γενῶν ἐν Ἰσραὴλ ῥιθιμεῖτο ἡ φύσις ἢ νόμος· φύσει μὲν γνησίου σπέρματος διαδοχῇ νόμῳ δὲ ἑτέρου παιδοποιουμένου εἰς ὄνομα τελευτήσαντος ἀδελφοῦ ἀτέκνου· ὅτι γὰρ οὐδέποτε ἔλπις ἀναστάσεως σαφής, τὴν μέλλουσαν ἐπαγγελίαν ἀναστάσει ἐμιμῶντο θνητῇ, ἵνα ἀνέκλειπτον μένῃ τὸ ὄνομα τοῦ μεταλαχόντος. Ἐπεὶ οὖν οἱ τῇ γενεαλογίᾳ ταύτῃ ἐμφορόμενοι, οἱ μὲν διεδέξαντο παῖς πατέρα γνησίως· οἱ δὲ ἐταίροις μὲν ἐγεννήθησαν, ἑτέροις δὲ προσετέθησαν κλησὶ· ἀμφοτέρων γέγονεν ἡ μνήμη καὶ τῶν γεγεννηκότων, καὶ τῶν ὡς γεγεννηκότων. Οὕτως οὐδέτερον τῶν Εὐαγγελίων ψεύδεται, καὶ φύσιν ἀριθμοῦν καὶ νόμον· συνεπλάκη γὰρ ἀλλήλοις τὰ γένη, τὸ τε ἀπὸ τοῦ Σολομώντος, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ Νάθαν, ἀναστάσεις ἀτέ-

Μελχὶ ἐν μέρει τὴν αὐτὴν ἀγαγόμενοι γυναῖκα, ὁμομητρίους ἀδελφούς ἐ-
 παιδοποιήσαντο· τοῦ νόμου μὴ κωλύοντος χηρεύουσιν, ἦτοι ἀπολελυμέ-
 νην, ἣ καὶ τελευτήσαντος τοῦ ἀνδρός, ἄλλω γαμεῖσθαι ἐκ δὴ τῆς Ἑσθᾶ,
 τοῦτο γὰρ καλεῖσθαι τὴν γυναῖκα παραδέδοται, πρῶτος Μαθάν, ὁ ἀπὸ
 τοῦ Σολομώντος κατάγων τὸ γένος, τὸν Ἰακώβ γεννᾷ· καὶ τελευτήσαντος
 τοῦ Μαθάν, Μελχὶ ὁ ἐπὶ τὸν Νάθαν κατὰ γένος ἀναφερόμενος, χηρεύου-
 σιν, ἐκ μὲν τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἐξ ἄλλου δὲ γένους ὦν, ὡς προείπομεν, ἀγα-
 γόμενος αὐτὴν, ἔσχεν υἱὸν τὸν Ἡλὶ· οὕτω δὲ διαφόρων δύο γενῶν εὐρήσο-
 μεν τὸν τε Ἰακώβ καὶ τὸν Ἡλὶ ὁμομητρίους ἀδελφούς. Ὡν ὁ ἕτερος Ἰακώβ
 ἀτέκνον τοῦ ἀδελφοῦ τελευτήσαντος Ἡλὶ, τὴν γυναῖκα παραλαβὼν, ἐγέννησεν
 ἐξ αὐτῆς τρίτον τὸν Ἰωσήφ· κατὰ φύσιν μὲν ἐκ τῆς, καὶ κατὰ λόγον. ... Κατὰ
 νόμον δὲ τοῦ Ἡλὶ υἱὸς ἦν· ἐκείνῳ γὰρ ὁ Ἰακώβ ἀδελφὸς ὦν, ἀνέστησε σπέρμα.
 Διόπερ οὐκ ἀκυρωθήσεται καὶ ἡ κατ' αὐτὸν γενεαλογία, ἣν Ματθαῖος μὲν ὁ
 Εὐαγγελιστὴς ἐξαριθμούμενος (Ἰακώβ δέ), φησὶν, ἐγέννησε τὸν Ἰωσήφ. Ὁ
 δὲ Λουκᾶς ἀνάπαλιν (ὅς ἦν υἱός, ὡς ἐνομίζετο)... Τὴν γὰρ κατὰ νόμον γένε-
 σιν, ἐπισημότερον οὐκ ἦν ἐξειπεῖν...»⁷².

(Συνεχίζεται)

κνων καὶ δευτερογαμίαις, καὶ ἀναστάσει σπερμάτων... ὡς ἀμφοτέρας τὰς διηγήσεις,
 ἀληθεῖς οὐσας, ἐπὶ τὸν Ἰωσήφ πολυπλόκως μὲν, ἀλλ' ἀκριβῶς κατελθεῖν». Πρβλ. Εὐ-
 σεβίου Ἐκκλ. Ἰστ. 1,7,2-4. ΒΕΠΕΣ 19,211,31-212,5.

72. "Ορα Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ, μν. ἐργ. Γ". ΒΕΠΕΣ 17, 170,28-171,18.
 Πρβλ. Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἰστ. 1,7,8-9. ΒΕΠΕΣ 19,212,22-27. Τοῦ αὐτοῦ, Πρὸς
 Στέφανον Δ', β'. ΒΕΠΕΣ 23, 309,21-28. J. A. Cramer, Catenae in Evangelia, Vol.
 I', 8-10. II, 31. Joseph Reuss, Matthäus Kommentare, Berlin 1957, 55-56.
 Παρατηρεῖται ἐνταῦθα ὅτι ὁ Ἰούλιος Ἀφρικανὸς ἀγνοεῖ εἰς τὸν στίχον Λκ.
 3,23 τὴν ὑπαρξίν, μεταξὺ τῶν προπατόρων Μαθάν καὶ Μελχί, τοῦ Λευί. Ὡς γνωστὸν
 τὴν προσθήκην ἐνταῦθα «τοῦ Μαθάν, τοῦ Λευί» ἔχουν ἄπαντα τὰ χειρόγραφα.